

UCHWAŁA Nr XXIV/213/17

RADY GMINY KARSIN

z dnia 21 czerwca 2017r.

w sprawie: przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami w Gminie Karsin na lata 2015-2019.

Na podstawie: art.18 ust.2 pkt.15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 446 z późn. zm.) oraz art. 87 ust.3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 1330 z późn. zm.), **Rada Gminy Karsin uchwala się, co następuje:**

§ 1.

Przyjmuje się *Gminny Program Opieki nad Zabytkami w Gminie Karsin na lata 2015-2019*, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2.

Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Karsin.

§ 3.

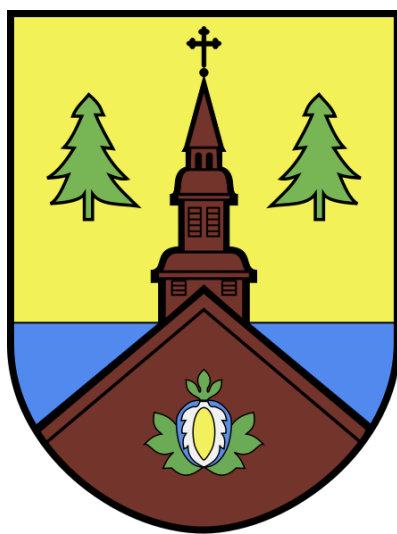
Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Pomorskiego.

Przewodniczący Rady Gminy

Bogdan Piankowski

Załącznik nr 1 do Uchwały
Rady Gminy Karsin nr XXIV/213/17
z dnia 21 czerwca 2017 r.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY KARSIN

NA LATA 2015 – 2019

Opracowanie: Piotr Najmajer

KARSIN 2015

SPIS TREŚCI

1. WSTĘP	4
1.1. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	5
1.2. CEL OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	5
2. UWARUNKOWANIA FORMALNO-PRAWNE, INSTYTUCJONALNE I PROGRAMOWE FUNKCJONOWANIA OCHRONY ZABYTKÓW W GMINIE KARSIN	7
2.1. USTAWY REGULUJĄCE PROBLEMATYKĘ OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI	7
2.2. STRATEGICZNE CELE POLITYKI PAŃSTWA W SFERZE OCHRONY ZABYTKÓW	18
2.3. PROBLEMATYKA OCHRONY ZABYTKÓW W SYSTEMIE ZADAŃ STRATEGICZNYCH, WYNIKAJĄCYCH Z KONCEPCJI PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA KRAJU	21
2.3.1. RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OCHRONY ZABYTKÓW ZE STRATEGIĄ ROZWOJU WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO	21
2.3.2. RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OCHRONY ZABYTKÓW Z PLANEM ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO	24
2.3.3. RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OCHRONY ZABYTKÓW Z PROGRAMEM OPIEKI NAD ZABYTKAMI WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO	29
2.3.4. ZAŁOŻENIA „REGIONALNEGO PROGRAMU OPERACYJNEGO DLA WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO NA LATA 2014-2020”	38
2.4. WEWNĘTRZNE UWARUNKOWANIA PRAWNE I PROGRAMOWE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY KARSIN	39
2.4.1. ZASADY OCHRONY WYNIKAJĄCE ZE „STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY KARSIN”	39
2.4.2. UCHWAŁA RADY GMINY DOTYCZĄCA DOTACJI DO PRAC KONSERWATORSKICH PRZY ZABYTKACH WPISANYCH DO REJESTRU ZABYTKÓW	41
3. DZIEDZICTWO KULTUROWE GMINY KARSIN	42
3.1. RYS HISTORYCZNY	42
3.2. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY KARSIN	46
3.2.1. KALWARIA WIELEWSKA	46
3.2.2. MUZEUM ZIEMI ZABORSKIEJ	47
3.2.3. WYKAZ ZABYTKÓW NIERUCHOMYCH WPISANYCH DO REJESTRU ZABYTKÓW WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO	47
3.2.4. ZABYTKI NIERUCHOME WŁĄCZONE DO GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW	48
3.2.5. ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE	49
4. ANALIZA STRATEGICZNA SWOT	52
5. CELE I DZIAŁANIA W ZAKRESIE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO NA LATA 2015 – 2019 DLA GMINY KARSIN	53
5.1. PRIORYTETY I CELE STRATEGICZNE	53
5.2. CELE I DZIAŁANIA USTALONE W PROGRAMIE OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY KARSIN NA LATA 2015 – 2019	54

5.2.1. CEL STRATEGICZNY 1 WYKORZYSTANIE ŚRODKÓW PRAWNYCH DLA POPRAWY ŁADU PRZESTRZENNEGO ORAZ STANU ZACHOWANIA OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH	54
5.2.2. CEL STRATEGICZNY 2 FINANSOWANIE ZE ŚRODKÓW GMINY DZIAŁAŃ ZWIĄZANYCH Z OCHRONĄ ZABYTKÓW	56
5.2.3. CEL STRATEGICZNY 3 WSPIERANIE INICJATYW SPRZYJAJĄCYCH OCHRONIE ZABYTKÓW	57
5.2.4. CEL STRATEGICZNY 4 PROMOCJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY	58
5.2.5. CEL STRATEGICZNY 5 UMOCNIEŃ TOŻSAMOŚCI LOKALNEJ MIESZKAŃCÓW GMINY	59
5.3. FINANSOWANIE REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	60
5.4. MONITORING REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	61
5.5. INSTRUMENTARIUM GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	61
5.5.1. INSTRUMENTY PRAWNE	61
5.5.2. INSTRUMENTY KOORDYNACJI	62
5.5.3. INSTRUMENTY FINANSOWE	62
5.5.4. INSTRUMENTY SPOŁECZNE	62
5.5.5. INSTRUMENTY KONTROLNE	63

ZAŁĄCZNIK – WYKAZ OBIEKTÓW NIERUCHOMYCH WŁĄCZONYCH DO EWIDENCJI ZABYTKÓW GMINY KARSIN

1. WSTĘP

Gmina Karsin leży na południowych Kaszubach, w południowej części powiatu kościerskiego województwa pomorskiego. Graniczy z gminami Kościerzyna, Stara Kiszewa, Dziemiany z powiatu kościerskiego oraz z gminami Czersk i Brusy z powiatu chojnickiego. Powierzchnia gminy wynosi 169,2 km², a mieszka w niej około 6 000 osób.

Gmina Karsin jest wyjątkowo atrakcyjna pod względem krajobrazowym. Składają się na to różnorodna konfiguracja terenu, duże jeziora, m.in. Wdzydze i Wielewskie oraz cenne zespoły zabytkowe Wiela i Kalwarii Wielewskiej, a także Przytarni, Wdzydz Tucholskich i Karsina. Lasy stanowią ponad 50% obszaru gminy. Jezioro Wdzydze zwane Kaszubskim Morzem lub Wielką Wodą jest jednym z największych jezior Pomorza, o powierzchni 1455,6 ha. Jezioro Wielewskie, położone u podnóża Kalwarii Wielewskiej, ma powierzchnię ponad 150 ha. Główną rzeką gminy jest Wda (Czarna Woda). Stanowi ona popularny szlak wodny. Przepływa m.in. przez jezioro Wdzydze.

Duża atrakcyjność turystyczna gminy daje dobre postawy dla rozwoju turystyki i rekreacji. Priorytetem powinno być jednak zachowanie unikalnych walorów krajobrazowych, czystego środowiska przyrodniczego i kulturowego oraz kultywowanie tradycji kaszubskich. Dbłość o zachowanie najcenniejszych elementów krajobrazu przyrodniczego i kulturowego ma znaczenie nie tylko dla umacniania tożsamości lokalnej, ale także dla perspektyw rozwoju gospodarczego gminy.

Zasada dobrej kontynuacji w rozwoju przestrzennym powinna wyrażać się w organicznym rozwoju struktur urbanistycznych i ruralistycznych, niezakłócaniu charakteru ich zabudowy, wpisywaniu się nowych obiektów w ukształtowaną historycznie tkanę przestrzenną oraz w dopasowaniu ich formy architektonicznej do form istniejących.

1.1. PODSTAWA PRAWNA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

I. Rozstrzygnięcia ustawowe:

a) Art. 7, ust. 1, pkt. 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (Dz. U. 1990 Nr 16 poz. 95, z późn. zm., t.j. – Dz. U. 2013 nr 0 poz. 594), który mówi, że:

Zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy: kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,

b) Art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r. Nr 162, poz. 1568, z 2004 r. Nr 96, poz. 959, Nr 238, poz. 2390, z 2006 r. Nr 50, poz. 362, Nr 126, poz. 875, z 2007 r. Nr 192, poz. 1394, z 2009 r. Nr 31, poz. 206, Nr 97, poz. 804, z 2010 r. Nr 75, poz. 474, Nr 130, poz. 871.).

W artykule tym znajdujemy:

Ust. 1: Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.

Ust. 3: Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Ust. 4: Programy, o których mowa w ust. 3, są ogłaszane w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

Ust. 5: Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.

1.2. CEL OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Gminny programu opieki nad zabytkami służy poprawie stanu zachowania środowiska kulturowego. Ustala się w nim rozwiązania organizacyjne i finansowe, jak również edukacyjne i wychowawcze, które mają doprowadzić do osiągnięcia tego celu.

Zgodnie z art. 85 ust. 1 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 163 poz. 1568): W krajowym programie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami określa się, w szczególności cele i kierunki działań

oraz zadania w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, warunki i sposób finansowania planowanych działań, a także harmonogram ich realizacji.

Ustawa precyzuje cele sporządzania programów opieki nad zabytkami w **art. 87**:

1. Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.

2. Programy, o których mowa w ust. 1, mają na celu, w szczególności:

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;*
- 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;*
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;*
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;*
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;*
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;*
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.*

2. UWARUNKOWANIA FORMALNO-PRAWNE, INSTYTUCJONALNE I PROGRAMOWE FUNKCJONOWANIA OCHRONY ZABYTKÓW W GMINIE KARSIN

2.1. USTAWY REGULUJĄCE PROBLEMATYKĘ OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI

- 1) ustawa z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r. Nr 162, poz. 1568, z 2004 r. Nr 96, poz. 959, Nr 238, poz. 2390, z 2006 r. Nr 50, poz. 362, Nr 126, poz. 875, z 2007 r. Nr 192, poz. 1394, z 2009 r. Nr 31, poz. 206, Nr 97, poz. 804, z 2010 r. Nr 75, poz. 474, Nr 130, poz. 871.),
- 2) ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 roku – prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2003 r. Nr 62 poz. 627 z późn. zm., t.j. – Dz. U. 2013 nr 0 poz. 1232),
- 3) ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 roku o ochronie przyrody (Dz. U. 2004 nr 92 poz. 880 z późn. zm., t.j. – Dz. U. 2013 nr 0 poz. 627),
- 4) ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 roku o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. 1997 nr 115 poz. 741 z późn. zm., t.j. – Dz. U. 2010 nr 102 poz. 651),
- 5) ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. 2003 Nr 80 poz. 717 z późn. zm., t.j. – Dz.U. 2012 nr 0 poz. 647),
- 6) ustawa z dnia 7 lipca 1994 roku – prawo budowlane (Dz. U. 1994 nr 89 poz. 414 z późn. zm., t.j. – Dz. U. 2013 nr 0 poz. 1409),
- 7) ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. 1991 nr 114 poz. 493 z późn. zm., t.j. - Dz. U. 2012 poz. 406),
- 8) ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. z 2003 r. nr 96, poz. 873 z późn. zm., t.j. – Dz. U. 2010 nr 234 poz. 1536).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach określone zostały w ustawach:

- 1) Ustawa z dnia 21 listopada 1996 roku o muzeach (Dz. U. z 1997 roku, Nr 5, poz. 24 z późn. zm., t.j. – Dz. U. 2012 nr 0 poz. 987),
- 2) Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. 1997 nr 85 poz. 539 z późn. zm., t.j. – Dz.U. 2012 nr 0 poz. 642).

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:

- 1) ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz.U. 1983 nr 38 poz. 173 z późn. zm., t.j. – Dz.U. 2011 nr 123 poz. 698).

W myśl art. 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytkiem jest:

nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zgodnie z art. 4 niniejszej ustawy:

Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 2) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;*
- 3) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;*
- 4) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;*
- 5) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;*
- 6) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;*
- 7) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.*

Natomiast w art. 6 stwierdza się, że:

1. ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

- 1) zabytki nieruchome będące w szczególności:*
 - a) krajobrazami kulturowymi,*
 - b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,*
 - c) dziełami architektury i budownictwa,*
 - d) dziełami budownictwa obronnego,*
 - e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,*
 - f) cmentarzami,*
 - g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,*
 - h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.*

2) zabytki ruchome będące w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- e) materiałami bibliotecznymi, których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach,
- f) instrumentami muzycznymi,
- g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji,

3) zabytki archeologiczne będące w szczególności:

- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- b) cmentarzyskami,
- c) kurhanami
- d) reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Formy ochrony zabytków określa art. 7:

- 1) **wpis do rejestru zabytków,**
- 2) **uznanie za pomnik historii,**
- 3) **utworzenie parku kulturowego,**
- 4) **ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.**

Na mocy art. 16:

- 1. Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz

zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.

- 2. Uchwała określa nazwę parku kulturowego, jego granice, sposób ochrony, a także zakazy i ograniczenia, o których mowa w art. 17 ust. 1.*
- 3. Wójt (burmistrz, prezydent miasta), w uzgodnieniu w wojewódzkim konserwatorze zabytków, sporządza plan ochrony parku kulturowego, który wymaga zatwierdzenia przez radę gminy.*
- 4. W celu realizacji zadań związanych z ochroną parku kulturowego rada gminy może utworzyć jednostkę organizacyjną do zarządzania parkiem.*
- 5. Park kulturowy przekraczający granice gminy może być utworzony i zarządzany na podstawie zgodnych uchwał rad gmin (związku gmin), na terenie których ten park ma być urządzony.*
- 6. Dla obszarów, na których utworzono park kulturowy, sporządza się obowiązkowo miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego.*

Art. 17.

1. Na terenie parku kulturowego lub jego części mogą być ustanowione zakazy i ograniczenia dotyczące:

- 1) prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej;*
- 2) zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych;*
- 3) umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1;*
- 4) składowania lub magazynowania odpadów.*

2. W razie ograniczenia sposobu korzystania z nieruchomości na skutek ustanowienia zakazów i ograniczeń, o których mowa w ust. 1, stosuje się odpowiednio przepisy art. 131-134 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2003 r. Nr 62 poz. 627 z późn. zm., t.j. – Dz. U. 2013 nr 0 poz. 1232).

Art. 18:

1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i

studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

2. W koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

- 1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami.

Art. 19:

1. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- 3) parków kulturowych.

1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

2. W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1.

3. W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Art. 20:

Projekty i zmiany planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Art. 21:

Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzenia programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy.

Art. 22:

- 1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.*
- 2. Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.*
- 3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego nie wpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.*
- 4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.*
- 5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:*
 - 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;*
 - 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;*
 - 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.*
- 6. Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych.*

Art. 71:

- 1. W zakresie sprawowania opieki nad zabytkami osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna posiadająca tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego finansuje prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy tym zabytku.*
- 2. Sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, do którego tytuł prawny, określony w ust. 1, posiada jednostka samorządu terytorialnego, jest zadaniem własnym tej jednostki.*

Art. 72:

Na zasadach i w trybie określonych odrębnymi przepisami, prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach będących w posiadaniu jednostek organizacyjnych, zaliczanych do sektora finansów publicznych, są finansowane ze środków finansowych przyznanych odpowiednio przez dysponentów części budżetowych bądź jednostki samorządu terytorialnego, którym podlegają te jednostki.

Art. 73:

Osoba fizyczna, jednostka samorządu terytorialnego lub inna jednostka organizacyjna, będąca właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadająca taki zabytek w trwałym zarządzie, może ubiegać się o udzielenie dotacji celowej z budżetu państwa na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy tym zabytku.

Art. 74:

Dotacja na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru może być udzielona przez:

- 1) ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego ze środków finansowych z części budżetu państwa "Kultura i Ochrona Dziedzictwa Narodowego";*
- 2) wojewódzkiego konserwatora zabytków ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest wojewoda.*

Art. 75.

Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego lub wojewódzki konserwator zabytków może udzielić dotacji osobom bądź jednostkom, o których mowa w art. 73, na podstawie umowy zawartej z tymi osobami lub jednostkami.

Art. 76:

1. Dotacja może być udzielona na dofinansowanie:

- 1) nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, ustalonych na podstawie kosztorysu zatwierdzonego przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, które zostaną przeprowadzone w roku złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji lub w roku następującym po roku złożenia tego wniosku;*
- 2) nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, które zostały przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji.*

2. Wniosek o udzielenie dotacji, o której mowa w ust. 1 pkt 2, wnioskodawca może złożyć po przeprowadzeniu wszystkich prac lub robót przy zabytku wpisanym do rejestru, określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Art. 77:

Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować nakłady konieczne na:

- 1) sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;*
- 2) przeprowadzenie badań konserwatorskich, architektonicznych lub archeologicznych;*
- 3) wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;*
- 4) opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;*
- 5) wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego;*
- 6) sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;*
- 7) zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;*
- 8) stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;*
- 9) odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;*
- 10) odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50 % oryginalnej substancji tej przynależności;*
- 11) odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;*
- 12) modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;*
- 13) wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;*
- 14) uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych;*
- 15) działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;*
- 16) zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt. 7-15;*
- 17) zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.*

Art. 78:

1. *Dotacja może być udzielona w wysokości do 50 % nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru.*
2. *Jeżeli zabytek, o którym mowa w ust. 1, posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową albo wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych, dotacja może być udzielona w wysokości do 100 % nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.*
3. *W przypadku, jeżeli stan zachowania zabytku, o którym mowa w ust. 1, wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku, dotacja może być również udzielona do wysokości 100 % nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.*
4. *Łączna wysokość dotacji udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego i wojewódzkiego konserwatora zabytków nie może przekraczać wysokości dofinansowania określonej w ust. 1-3.*

Art. 79:

Dochodzenie przez organy, o których mowa w art. 74, należności wraz z odsetkami w wysokości określonej jak dla zaległości podatkowych z tytułu niewykorzystania lub wykorzystania niezgodnego z przeznaczeniem udzielonej dotacji następuje w trybie przepisów o postępowaniu egzekucyjnym w administracji.

Art. 80:

1. *Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego określi, w drodze rozporządzenia, szczegółowe warunki i tryb udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru oraz sposób prowadzenia dokumentacji w tym zakresie.*
2. *W rozporządzeniu, w szczególności, należy określić tryb postępowania z wnioskami o udzielenie dotacji celowej oraz sposób jej rozliczania, a zwłaszcza rodzaj dokumentów niezbędnych do rozpatrzenia wniosku i rozliczenia dotacji oraz wskazać, jakie postanowienia powinna zawierać umowa o udzielenie dotacji, a także sposób gromadzenia informacji o udzielonych dotacjach.*

Art. 81:

1. *W trybie określonym odrębnymi przepisami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru może być udzielona*

przez organ stanowiący gminy lub powiatu, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

2. Dotacja, w zakresie określonym w art. 77, może być udzielona w wysokości do 100 % nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru.

Art. 82:

1. Łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy lub powiatu nie może przekraczać wysokości 100 % nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

2. Dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru jest zadaniem z zakresu administracji publicznej.

3. W celu zapewnienia realizacji postanowień określonych w ust. 1 organy uprawnione do udzielania dotacji prowadzą wykazy udzielonych dotacji oraz informują się wzajemnie o udzielonych dotacjach.

Art. 83:

Na zasadach określonych w przepisach o Komitecie Badań Naukowych, Przewodniczący Komitetu Badań Naukowych może przyznać środki finansowe na badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne lub inne badania naukowe związane z prowadzeniem prac konserwatorskich i restauratorskich przy zabytkach.

Art. 89:

Organami ochrony zabytków są:

- 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;*
- 2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.*

W art. 91 ust. 4 sprecyzowane są zadania, które wykonywać będzie wojewódzki konserwator 97 zabytków. Są to w szczególności:

- 1) realizacja zadań wynikających z krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,*
- 2) sporządzanie, w ramach przyznanych środków budżetowych, planów finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,*

- 3) *prowadzenie rejestru o wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz gromadzenie dokumentacji w tym zakresie,*
- 4) *wydawanie, zgodnie w właściwości, decyzji, postanowień i zaświadczeń w sprawach określonych w ustawie oraz w przepisach odrębnych,*
- 5) *sprawowanie nadzoru nad prawidłowością prowadzonych badań konserwatorskich, architektonicznych, prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych i innych działań przy zabytkach oraz badań archeologicznych,*
- 6) *organizowanie i prowadzenie kontroli w zakresie ochrony zabytków i opieki*
- 7) *nad zabytkami,*
- 8) *opracowywanie wojewódzkich planów ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych oraz koordynacja działań przy realizacji tych planów,*
- 9) *upowszechnianie wiedzy o zabytkach,*
- 10) *współpraca z innymi organami administracji publicznej w sprawach ochrony zabytków.*

Nowelizacja ustawy o ochronie zabytków - Ustawa z 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2010 r., nr 75, poz. 474)

Od 5 czerwca 2010 r. rozszerzony został zakres form ochrony zabytków. Ustawa o ochronie zabytków z 23 lipca 2003 r. określała następujące kategorie ochrony zabytków: wpis do rejestru zabytków, uznanie za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego oraz ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego. Ustawa z 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2010 r., nr 75, poz. 474) wprowadza ochronę zabytków poprzez zapisy w decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej oraz decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej. Intencją ustawodawcy było usunięcie luki prawnej w sytuacji, gdy określony obszar nie posiadał obowiązującego planu zagospodarowania przestrzennego, a obiekty zabytkowe na tym terenie nie były chronione w inny sposób. Nowelizacja wyeliminuje sytuacje, w których podejmowano decyzje dotyczące obiektów zabytkowych, nie uwzględniając opinii konserwatorów wojewódzkich.

Nowelizacja ustawy o ochronie zabytków przewiduje także, że w decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej oraz decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej

musi być uwzględniona ochrona zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (wraz z ich otoczeniem) oraz zabytków włączonych do gminnej ewidencji zabytków. Zmienia to charakter gminnej ewidencji zabytków, która staje się dokumentem wiążącym prawnie.

Ustawa zmienia także przepisy prawa budowlanego (art. 39 ust. 3), stwierdzając, że w stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów ujętych w gminnej ewidencji zabytków (a nie tylko wpisanych do rejestru zabytków), pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Nowelizacja z 18 marca 2010 r. ustala termin sporządzenia przez gminy gminnych ewidencji zabytków na 2 i pół roku od wejścia w życie ustawy.

2.2. STRATEGICZNE CELE POLITYKI PAŃSTWA W SFERZE OCHRONY ZABYTKÓW

24 czerwca 2014 r. rząd przyjął uchwałę o ustanowieniu „Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”, wypełniając w ten sposób przepisy wprowadzone przez ustawę o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Jako cel główny „Krajowego programu ...” określono Wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków.

Jako wyzwanie określono – Dziedzictwo kulturowe stanowi naturalny kapitał dla rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków, stanowi także naturalną podstawę wzmacniania tożsamości społecznej – cel główny *Krajowego programu* zakłada, poprzez zaplanowane w celach szczegółowych działania, wzmocnienie roli dziedzictwa w życiu społecznym oraz wzmocnienie świadomości roli dziedzictwa dla rozwoju społecznego.

Cel szczegółowy 1 – Wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce

Wyzwanie 1 – Uporządkowanie i ujednolicenie stanu wiedzy o zasobie zabytków w Polsce polegające na sporządzeniu kompleksowego raportu o stanie zachowania zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (księgi rejestru A i C), uporządkowaniu rejestru zabytków nieruchomych (księgi rejestru A i C) (usunięcie „martwych wpisów”), opracowaniu diagnozy stanu zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych;

Wyzwanie 2 – wzmocnienie instrumentów ochrony krajobrazu kulturowego wpływające na kompleksowość działań ochronnych i ich integrację z ochroną przyrody.

Kierunki działania:

1. Porządkowanie rejestru zabytków nieruchomych (księgi rejestru A i C).
2. Przygotowanie ratyfikacji Konwencji UNESCO ds. ochrony dziedzictwa podwodnego.
3. Wypracowanie jednolitych standardów działania konserwatorskiego w odniesieniu do wybranych typów i kategorii zabytków nieruchomych.
4. Wzmocnienie instrumentów ochrony krajobrazu kulturowego.
5. Opracowanie diagnozy prawnej ochrony zabytków ruchomych.
6. Opracowanie kompleksowego raportu o stanie zachowania zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (księgi rejestru A i C).
7. Realizacja badań w ramach AZP na obszarach szczególnie istotnych ze względu na zagrożenia dla dziedzictwa archeologicznego.

Cel szczegółowy 2 – Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków

Wyzwanie 1 – Podniesienie jakości zarządzania zabytkami i zarządzania procesami ochrony zabytków wraz z podniesieniem jakości procesów decyzyjnych w administracji dotyczących ochrony zabytków.

Kierunki działania:

1. Zwiększenie efektywności zarządzania i ochrony zabytków poprzez wdrażanie infrastruktury informacji przestrzennej o zabytkach.
2. Wypracowanie standardów, pozwalających na lepszy przepływ informacji pomiędzy organami ochrony zabytków a społecznościami żyjącymi w otoczeniu zabytków objętych ochroną.
3. Podniesienie jakości procesów decyzyjnych w organach ochrony zabytków.
4. Merytoryczne wsparcie samorządu terytorialnego w ochronie zabytków.

Stwierdzono w tym punkcie, że „Samorząd terytorialny odgrywa niezwykle ważną rolę w zakresie ochrony zabytków. Przepisy ustaw samorządowych wyraźnie wskazują, że działania ochronne zaliczone zostały do zadań własnych jednostek samorządu terytorialnego wszystkich szczebli. Jednocześnie najważniejsze zadania powierzone zostały gminom, które odpowiadają m.in. za ewidencjonowanie zasobu zabytkowego, zachowanie krajobrazu kulturowego, jak i odpowiednie gospodarowanie otoczeniem zabytków w procesie planowania przestrzennego. Zwiększeniu efektywności wykonywanych zadań

służyć może wsparcie merytoryczne dotyczące zarządzania tym dziedzictwem, tak w formie ogólnodostępnego portalu informacyjnego, jak i bezpośrednich szkoleń i warsztatów dla pracowników jednostek samorządu terytorialnego, a także wsparcie merytoryczne w formie opracowań studialno-dokumentacyjnych..”

Jako zadania zostały przedstawione:

1. Przygotowanie i prowadzenie portalu informacyjnego dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie ochrony zabytków.
2. Cykl szkoleń dotyczących zarządzania dziedzictwem w samorządzie.
3. Wsparcie samorządu terytorialnego przy tworzeniu dokumentów planistycznych poprzez opracowanie studiów ochrony wartości kulturowych, opracowanie wytycznych dla tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami oraz zasad przygotowania i treści planu ochrony parku kulturowego.

Cel szczegółowy 3 – Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji

Wyzwanie 1 – zwiększanie dostępu do dziedzictwa i jego aktywna promocja – narzędzia do podnoszenia świadomości społecznej o funkcji dziedzictwa kulturowego jako podstawy kształtowania się wszystkich poziomów tożsamości.

Kierunki działania:

1. Przygotowanie ratyfikacji Konwencji ramowej Rady Europy w sprawie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa, Faro 2005.
2. Wspieranie budowania świadomości społecznej funkcji dziedzictwa kulturowego jako podstawy kształtowania się tożsamości narodowej i społeczności lokalnych.
3. Promocja zasobu dziedzictwa za pośrednictwem Internetu.
4. Zwiększanie dostępu do zasobu dziedzictwa i ułatwienie jego odbioru społecznego.

2.3. PROBLEMATYKA OCHRONY ZABYTKÓW W SYSTEMIE ZADAŃ STRATEGICZNYCH, WYNIKAJĄCYCH Z KONCEPCJI PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA KRAJU

2.3.1. RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OCHRONY ZABYTKÓW ZE STRATEGIĄ ROZWOJU WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO¹

W zaktualizowanej Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego wśród wyzwań strategicznych znalazły się m.in.:

- Kapitał społeczny i tożsamość regionalna. Stymulowanie aktywności społecznej i budowa regionalnej wspólnoty obywatelskiej czerpiącej m.in. z wielokulturowego dziedzictwa, tradycji morskich i solidarnościowych, a także wzrost kompetencji mieszkańców, które warunkują zdolność do funkcjonowania w dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości.
- Zarządzanie przestrzenią. Lepsze zarządzanie przestrzenią dla zmniejszenia presji na środowisko, poprawy bezpieczeństwa powodziowego, a także optymalnego wykorzystania potencjałów terytorialnych (przyrodniczego, krajobrazowego, kulturowego i gospodarczego) dla zapewnienia wysokiej jakości życia.

Jednym z trzech celów strategicznych określonych w dokumencie jest **Nowoczesna Gospodarka**, której elementem składowym jest Unikatowa oferta turystyczna i kulturalna – Cel operacyjny 1.3. W ramach tego celu ustalono następujące wyzwania strategiczne:

- Obszary o nie w pełni uruchomionych potencjałach
- Powiązania gospodarcze
- Zatrudnienie i stan zdrowia mieszkańców
- Zarządzanie przestrzenią

Jako wybór strategiczny określono:

„Sieciowe, kompleksowe, rozpoznawalne co najmniej na poziomie krajowym, oparte o walory naturalne oraz zasoby dziedzictwa kulturowego, jak również wykorzystujące potencjał oferty kulturalnej regionu, produkty i pakiety turystyczne; uniezależnienie oferty turystycznej od pory roku, jej różnicowanie w oparciu o potencjał przemysłu czasu wolnego, a także silniejsza specjalizacja regionu w zakresie turystyki prozdrowotnej i biznesowej.”

Wśród oczekiwanych efektów wymieniono:

¹ Załącznik nr 1 do Uchwały nr 458/XXII/12 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 24 września 2012 roku w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020

- Całoroczna, kompleksowa i atrakcyjna oferta turystyczna i kulturalna regionu obejmująca także efektywne wykorzystanie obiektów sportowych o randze krajowej;
- Unikatowe walory naturalne, kulturalne i dziedzictwa kulturowego, w tym kulinarne, wykorzystywane w sposób racjonalny, efektywny i zrównoważony;
- Wzmocniony wizerunek regionu oraz większa rozpoznawalność i spójność kluczowych regionalnych marek turystycznych i kulturalnych;
- Silna współpraca pomiędzy podmiotami branży turystycznej i kulturalnej, ukierunkowanie interwencji.

Jako jeden z kierunków działania ustalono rozwój sieciowych i kompleksowych produktów turystycznych, a jako obszar strategicznej interwencji związany z tym działaniem – obszary o wysokim potencjale turystyczno-rekreacyjnym środowiska przyrodniczego i kulturowego.

Jako zobowiązania samorządu województwa pomorskiego określono:

Rozwój regionalnych sieciowych produktów turystycznych obejmujących m.in. małe porty morskie, mariny, szlaki rowerowe i kajakowe oraz śródlądowe drogi wodne, a także unikatowe dziedzictwo regionalne i ofertę kulturalną.

Rola samorządu województwa pomorskiego

- Koordynator i lider;
- Inwestor;
- Inspirator.

Partnerzy kluczowi dla realizacji celu

- Jednostki samorządu terytorialnego;
- Organizacje turystyczne;
- Instytucje kultury;
- Narodowy Instytut Dziedzictwa;
- Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów;
- Wojewódzki Konserwator Zabytków;
- Organizacje pozarządowe;
- Izby gospodarcze i organizacje przedsiębiorców, przedsiębiorcy, w tym operatorzy turystyczni.

Jako warunki sukcesu wymieniono m.in.:

- Rozwój współpracy między sektorem publicznym, branżą turystyczną i podmiotami działającymi w obszarze kultury w zakresie tworzenia wspólnych, sieciowych, ponadlokalnych produktów turystycznych oraz oferty kulturalnej.

Oczekiwania wobec władz centralnych w związku z realizacją Celu:

- Objęcie Żuław statusem krajowego produktu turystycznego;
- Aktywizacja transportowa drogi wodnej Dolnej Wisły oraz usunięcie wszystkich barier prawnych dla zapewnienia swobodnej międzynarodowej żeglugi po Zalewie Wiślanym;
- Udział budżetu państwa w utrzymaniu najważniejszych instytucji kultury i ratowaniu najcenniejszych zabytków regionu;
- Przyjęcie „Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami” ustalającego mechanizmy organizacyjne i finansowe determinujące rzeczywistą ochronę dziedzictwa kulturowego.

Obszary współpracy ponadregionalnej i międzynarodowej:

- Wizerunek i marka turystyczna Regionu Morza Bałtyckiego;
- Sieciowe ponadregionalne produkty turystyczne wykorzystujące m.in.:
 - międzynarodowe drogi wodne: E-60 (morska), E-70 i E-40, z uwzględnieniem Żuław i Zalewu Wiślanego;
 - ponadregionalne szlaki wodne m.in. Brdy, Gwdy, Wdy, Wielkiego Kanału Brdy i Wieprzy;
 - szlaki kulturowe: XX w., Cystersów, zamków gotyckich, architektury i dziedzictwa hydrotechnicznego Żuław, Kraina w kratę, latarni morskich, budowli hydrotechnicznych;
 - Europejską Sieć Regionalnego Dziedzictwa Kulinarnego;
 - międzynarodowe i międzyregionalne trasy rowerowe.

Dla celu operacyjnego 2.2. (Wysoki poziom kapitału społecznego), jako jedno z wyzwań strategicznych określono:

Kapitał społeczny i tożsamość regionalna

Wybór strategiczny dla tego celu:

Organizacje pozarządowe (stymulujące aktywność społeczną); tożsamość regionalna i lokalna (czerpiące z bogatego i różnorodnego dziedzictwa kulturowego regionu); aktywizacja i integracja społeczna; uczestnictwo w kulturze i innych formach aktywności

społecznej (m.in. sporcie), a także przestrzenie publiczne (jako miejsca sprzyjające wzmacnianiu kontaktów społecznych).

Wśród oczekiwanych efektów znalazły się m.in.:

- Silniejsze poczucie więzi mieszkańców z regionem oraz dbałość o zachowanie różnorodności kulturowej województwa;
- Znaczące uczestnictwo mieszkańców (w tym dzieci, młodzieży, a także osób starszych i niepełnosprawnych) w lokalnych wydarzeniach kulturalnych, sportowych i rekreacyjnych;
- Rozwinięta kultura czytelnicza;
- Wysokiej jakości przestrzeń publiczna;
- Zachowane dziedzictwo i krajobraz kulturowo-przyrodniczy.

2.3.2. RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z PLANEM ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO²

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego jako element regionalnego planowania strategicznego ma na celu równoważenie różnych sfer rozwoju województwa w przestrzeni a jednocześnie służy konkretyzacji przestrzennej celów sformułowanych w strategii rozwoju województwa pomorskiego i określa uwarunkowania przestrzenne do formułowanych programów rozwoju.

Plan zakłada, że dążenie do wykorzystania cech położenia województwa w regionie bałtyckim oraz jego walorów przyrodniczych i kulturowych w nowej strukturze przestrzeni polskiej i europejskiej będzie tworzyć szanse na:

- 1) rewitalizację ekologiczną obszarów o niskich wartościach i utrwalenie ochrony ich zasobów przez kształtowanie i umacnianie międzynarodowego systemu ochrony ekologicznej i zwiększenia efektywnego wsparcia kapitałowego i technologicznego;
- 2) zachowanie specyficznych wartości regionalnych i wzbogacenie różnorodności kulturowej wspólnoty europejskiej i narodowej;

² Załącznik do uchwały nr 1004/XXXIX/09 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 26 października 2009 r.

Naczelny cel polityki zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego, to:

kształtowanie harmonijnej struktury funkcjonalno-przestrzennej województwa, sprzyjającej zrównoważonemu wykorzystywaniu cech, zasobów i walorów przestrzeni z rozwojem gospodarczym, wzrostem poziomu i jakości życia oraz trwałym zachowaniem wartości środowiska dla potrzeb obecnego i przyszłych pokoleń.

Zasadniczym kierunkiem polityki przestrzennego zagospodarowania województwa jest:

kształtowanie struktur przestrzennych warunkujących dynamizację rozwoju przez aktywne inicjowanie i wspomaganie przedsięwzięć społeczno – gospodarczych samorządów lokalnych, podmiotów publicznych i kapitału prywatnego lokalizowanych w przestrzeni województwa pomorskiego.

Cele główne zagospodarowania przestrzennego województwa:

- 1) Wzrost konkurencyjności Pomorza i efektywności gospodarowania w przestrzeni;
- 2) Osiągnięcie jakości życia (standardu cywilizacyjnego) mieszkańców zachodniej części Europy bałtyckiej;
- 3) Zahamowanie dewaloryzacji środowiska oraz ochrona jego struktury i wartości;

Kształtowanie ładu przestrzennego jest elementem spinającym następujący system celów:

- 1) systematyczna i społecznie odczuwalna poprawa standardu cywilizacyjnego;
- 2) ochrona i racjonalne kształtowanie środowiska przyrodniczego;
- 3) ochrona dziedzictwa kulturowego;

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego precyzuje główne cele polityki przestrzennej województwa. Są nimi:

- 1) pielęgnowanie polskości oraz rozwój i kształtowanie świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej mieszkańców, a także pielęgnowanie i rozwijanie tożsamości lokalnej;
- 2) pobudzanie aktywności gospodarczej;
- 3) zachowanie wartości środowiska kulturowego i przyrodniczego przy uwzględnieniu potrzeb przyszłych pokoleń;
- 4) kształtowanie i utrzymanie ładu przestrzennego.

Cele polityki przestrzennej w stosunku do ochrony zasobów i walorów środowiska kulturowego:

- 1) Wspieranie różnorodności kulturowej regionu;

2) Zachowanie dziedzictwa historycznego.

Plan zakłada:

- 1) uwzględnianie problematyki ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego województwa w opracowaniach planistycznych sporządzanych na szczeblach lokalnych;
- 2) realizowanie i wspieranie inwestycji bezpośrednio chroniących wartości kultury, w pierwszej kolejności w rejonach najbardziej atrakcyjnych i najintensywniej wykorzystywanych turystycznie (pas nadmorski, strefa pojezierna);
- 3) prowadzenie działań rewaloryzacyjnych pod kątem tworzenia atrakcyjnych ofert inwestycyjnych o charakterze kulturotwórczym, społecznym i gospodarczym; funkcjonowanie tych ofert powinno sprzyjać utrzymaniu i wspomaganiu zasobów środowiska kulturowego, jednocześnie nie może powodować jego zagrożeń.

Zasadnicze kierunki rozwoju w zakresie dziedzictwa kulturowego to utrwalenie wielokulturowej tożsamości historycznej regionu z zachowaniem lokalnych odrębności oraz wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego jako ważnego elementu rozwoju gospodarczego i promocji województwa.

W kategorii planowania regionalnego problematykę ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego, sformułowano kierunki polityki przestrzennej, z których najistotniejsze dla ochrony środowiska kulturowego gminy Karsin, są:

- 1) usystematyzowanie istniejących opracowań dotyczących między innymi środowiska kulturowego na fragmentach byłych województw włączonych w granice nowego regionu, dokonania ich oceny według jednolitych kryteriów oraz uzupełniania braków;
- 2) ochrona i zachowanie krajobrazu kulturowego o najcenniejszych walorach kulturowych i krajobrazowych województwa poprzez ustalenie form ochrony;
- 3) prowadzenie działań organizacyjnych, promocyjnych i badawczych pod kątem podniesienia świadomości społecznej w zakresie znaczenia i wartości obiektów kulturowych oraz zasad i metod ich konserwacji, a także późniejszego ich użytkowania;
- 4) wspieranie działań służących umacnianiu tożsamości regionalnej z zachowaniem różnorodności tradycji, dorobku i dziedzictwa historycznego kaszubskiego, kocińskiego, żuławskiego i innych;
- 5) ochrona tożsamości kulturowej miejsca (miejscowości, regionu) – objęcie ochroną obszarów zabudowy w sąsiedztwie wartościowych zespołów przestrzennych i ich

rekompozycja przestrzenna, pozwalająca na wyeksponowanie wartościowych cech zespołów;

- 6) pielęgnowanie walorów krajobrazów historycznych regionu (Kaszub, Kociewia, Żuław, Powiśla, Borów Tucholskich, Ziemi Słowińskiej, Ziemi Łęborskiej i strefy przymorskiej);
- 7) monitorowanie procesu przemian środowiska kulturowego;
- 8) łączenie ochrony środowiska kulturowego z ochroną środowiska przyrodniczego poprzez ochronę krajobrazu naturalnego związanego przestrzennie z historycznym założeniem architektonicznym, zachowanie i odtwarzanie dawnych układów i funkcji terenów zielonych w ich pierwotnym kształcie wraz z infrastrukturą, rewaloryzację parków pod kątem zwiększenia ich atrakcyjności jako miejsc wypoczynku;
- 9) zachowanie, udostępnianie i zagospodarowanie stanowisk archeologicznych o zachowanych formach krajobrazowych w celach naukowych, dydaktycznych oraz turystycznych;
- 10) zachowanie i ochrona pradziejowych i wczesnośredniowiecznych mikroregionów osadniczych archeologicznego środowiska kulturowego;
- 11) zachowanie historycznych układów osadniczych oraz ich związków z drogami lądowymi i wodnymi;
- 12) przeciwdziałanie bezplanowej, chaotycznej parcelacji terenu;
- 13) zachowanie i ochrona miejsc historycznych;
- 14) uporządkowanie struktury własnościowej obiektów zabytkowych – pozyskiwanie nowych opiekunów, zarządców i właścicieli dających gwarancję właściwego ich użytkowania, w tym również ratowanie zdewastowanych obiektów przez przekazanie ich stowarzyszeniom i fundacjom oraz innym organizacjom i towarzystwom, mającym w swoim profilu działalność w obszarze kultury i sztuki; kontrolowanie procesu prywatyzacji obiektów zabytkowych;
- 15) kompleksową rewaloryzację obiektów i zespołów zabytkowych włączonych do stref konserwatorskich;
- 16) przystosowanie obiektów zabytkowych do nowych funkcji;
- 17) zachowanie i ochrona domów podcieniowych, zagród holenderskich, domów rybackich i letniskowych, tradycyjnych obiektów wiejskiego budownictwa, architektury kurortowej w Sopocie, Krynicy Morskiej, Łebie, Ustce, dworów i pałaców z zespołami parkowymi i folwarcznymi szczególnie w północno-zachodniej i południowo-wschodniej części województwa, architektury sakralnej – kościołów i kapliczek i krzyży przydrożnych, cmentarzy różnych wyznań;

- 18) propagowanie tradycyjnych form architektury wiejskiej (w zakresie bryły, detalu architektonicznego i materiałów wykończeniowych, opracowanie wzornika projektów architektonicznych opartych na wzorach zabudowy tradycyjnej);
- 19) rygorystyczne egzekwowanie zaleceń konserwatorskich i prawidłowości w procesach rewaloryzacji obiektów zabytkowych;
- 20) zachowanie i ochrona obiektów hydrotechnicznych, drogowych, kolejowych;
- 21) zachowanie i ochrona zabytków techniki: mostów drogowych i kolejowych, obiektów hydrotechnicznych, wiatraków i młynów, kolejki wąskotorowej i zakładów przemysłowych, zabudowań i urządzeń technicznych elektrowni wodnych, młynów wodnych, reliktyw hut szkła, architektury portowej i morskiej (statki i inne jednostki pływające). Odstępstwa od tej zasady mogą dotyczyć jedynie obiektów stanowiących elementy podlegających niezbędnej modernizacji systemów komunikacyjnych;
- 22) ochrona i rewaloryzacja starych układów ruralistycznych oraz części wsi – decydujących o zachowaniu walorów krajobrazowych;
- 23) eksponowanie wsi o wybitnych walorach krajobrazowych rekompozycja, restylizacja i uporządkowanie zabudowy wsi oraz ośrodków miejskich;
- 24) zachowanie i utworzenie warunków ekspozycji panoram widokowych z tras komunikacyjnych na szczególnie interesujące obiekty krajobrazowe (naturalne i architektoniczne);
- 25) wprowadzanie zieleni w otoczeniu osiedli i obiektów rekreacyjnych w zakresie podnoszącym walory krajobrazu (maskowanie zespołów obiektów);
- 26) likwidacja bądź neutralizacja widokowa wszelkich elementów obniżających walory krajobrazowe;
- 27) ochrona tradycyjnych form zabudowy i zagospodarowania działki na obszarach o czytelnej tożsamości kulturowej;
- 28) egzekwowanie dla projektów budów, rozbudów i przebudów realizacji ocen skutków dla krajobrazu w ramach raportu o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko;
- 29) określanie w miejscowych dokumentach planistycznych zasad zagospodarowania punktów widokowych i ochrony panoram widokowych;
- 30) ochrona istniejących panoram widokowych – w tym zakaz wnoszenia budynków i budowli przesłaniających ekspozycję krajobrazową z punktów widokowych oraz wprowadzania zieleni wysokiej;

- 31) rewaloryzacja zagospodarowania urządzonych punktów widokowych i ich otoczenia, uczytelnienie (odtworzenie) panoram widokowych i ochrona ekspozycji.

2.3.3. RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OCHRONY ZABYTKÓW Z PROGRAMEM OPIEKI NAD ZABYTKAMI WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

Nie został jeszcze uchwalony Program Opieki nad Zabytkami Województwa Pomorskiego na lata 2015-2018. Punktem odniesienia dla programów powiatowych i gminnych pozostaje zatem „Program...” na lata 2011-14.

Celem strategicznym „Programu Opieki nad Zabytkami Województwa Pomorskiego na lata 2011-2014”³ jest: WZMOCNIENIE POZIOMU OCHRONY I OPIEKI NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO SŁUŻĄCE ZACHOWANIU ZABYTKÓW, BUDOWANIU TOŻSAMOŚCI REGIONALNEJ ORAZ PROMOCJI TURYSTYCZNEJ REGIONU.

Cel ten jest realizowany w ramach trzech priorytetów.

Priorytet 1: ZACHOWANIE DZIEDZICTWA KULTUROWEGO MIAST I WSI

Kierunki działań

1. Zachowanie dziedzictwa kulturowego miast i wsi regionu służące budowaniu tożsamości mieszkańców oraz promocji turystycznej.
2. Ochrona charakterystycznych elementów krajobrazu kulturowego, w tym zachowanie wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.
3. Zachowanie krajobrazu kulturowego wsi pomorskiej.
4. Ożywienie obszarów zabytkowych zespołów ruralistycznych oraz urbanistycznych.
5. Zachowanie dziedzictwa architektury obronnej oraz przemysłu i techniki.
6. Poprawa stanu ochrony i opieki nad zbiorami muzealnymi i archiwalnymi.
7. Trwałe zachowanie i bezpieczeństwo obiektów zabytkowych.
8. Ekspozycja najcenniejszych zabytków dziedzictwa kulturowego miast i wsi.

³ Załącznik do Uchwały Nr 91/V/11 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 28 lutego 2011 roku .

Typy wsparcia działań

1. Działania uwzględniające w szczególności konserwację, renowację, rewaloryzację, poprawę stanu zachowania:
 - obiektów sakralnych (kościół, klasztor, kaplica, domy modlitwy, kapliczki przydrożne, cmentarze, kalwarie itp.),
 - obiektów mieszkalnych miast i wsi (dwory, pałace, wille, kamienice, domy, tradycyjne obiekty budownictwa wiejskiego, zagrody itp.),
 - obiektów użyteczności publicznej (ratusze, szkoły, szpitale, przytułki, sądy, dworce, karczmy itp.),
 - architektury drewnianej (domy podcieniowe, ryglowe itp.)
 - obiektów budownictwa obronnego (mury, baszty, zamki, twierdze, zespoły fortyfikacji, zespoły koszarowe, budowle obronne itp.),
 - obiektów przemysłu i techniki (fabryki, młyny, wiatraki, kuźnie, wieże ciśnień, hale produkcyjne, browary, gorzelnie itp.),
 - obiektów gospodarczych (magazyny, spichlerze, stajnie, stodoły i inne obiekty w obrębie zespołów folwarcznych, zagród itp.),
 - parków, ogrodów, zieleni komponowanej.
2. Rewitalizacja zabytkowych zespołów ruralistycznych i urbanistycznych.
3. Rewitalizacja zespołów zabytkowej zieleni i małej architektury.
4. Rewaloryzacja, adaptacja na cele kulturalne, edukacyjne, turystyczne obszarów i obiektów poprzemysłowych i powojennych, pokolejowych.
5. Konserwacja i rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych (w tym archeologicznych).
6. Montaż w obiektach zabytkowych niezbędnych urządzeń technicznych, instalacji dla zapewnienia właściwych warunków przechowywania i eksponowania zabytków ruchomych, muzealiów oraz trwałego zachowania i użytkowania tych budowli.
7. Zabezpieczenie obiektów zabytkowych przed pożarem, zniszczeniem i kradzieżą (montaż instalacji przeciwpożarowej i alarmowej, zabezpieczeń przeciw włamaniom, znakowanie i ewidencjonowanie zabytków ruchomych itp.)
8. Działania własne województwa (w odniesieniu do zabytków będących własnością samorządu województwa) polegające na zachowaniu i konserwacji zabytków oraz zatrzymaniu ich degradacji.
9. Iluminacja najcenniejszych zabytków dziedzictwa kulturowego miast i wsi.

Priorytet 2: ZACHOWANIE KULTUROWEGO DZIEDZICTWA MORSKIEGO I RZECZNEGO

Kierunki działań

- 1) Zachowanie dziedzictwa morskiego i rzecznoego służące budowaniu tożsamości mieszkańców oraz promocji turystycznej.
- 2) Ochrona krajobrazu kulturowego strefy przybrzeżnej.
- 3) Zachowanie zanikającej kultury materialnej portów morskich i rzecznych oraz wsi rybackich.
- 4) Odnowa i ożywienie zdegradowanych obszarów portowych i przemysłowych związanych z przemysłem morskim.
- 5) Zachowanie i ochrona charakterystycznych obiektów hydrotechnicznych związanych z zagospodarowaniem wód śródlądowych regionu.
- 6) Zachowanie krajobrazu kulturowego charakterystycznych obszarów depresyjnych województwa (Żuławy, Powiśle).
- 7) Pielęgnowanie i promocja bogatych tradycji morskich kraju i regionu oraz tradycji lokalnych związanych z życiem codziennym mieszkańców strefy przybrzeżnej.
- 8) Ekspozycja najcenniejszych zabytków dziedzictwa morskiego i rzecznoego.

Typy wsparcia działań

1. Działania uwzględniające w szczególności konserwację, renowację, rewaloryzację, poprawę stanu zachowania:
 - urządzeń hydrotechnicznych (np.: śluzy, przepusty, stacje pomp, młyny, elektrownie wodne),
 - obiektów charakterystycznych, takich jak: mosty zwodzone, obrotowe, latarnie morskie, nad-brzeżne fortyfikacje,
 - portów morskich – handlowych i rybackich z towarzyszącą zabudową i pochylniami,
 - budowli przemysłowych związanych z gospodarką morską (w tym z przemysłem stoczniowo-wym),
 - osad rybackich i dziedzictwa materialnego związanego z osadnictwem Powiśla,
 - elementów dziedzictwa architektury kurortów i uzdrowisk.
2. Rewitalizacja zabytkowych obszarów portowych i przemysłowych związanych z przemysłem morskim i gospodarką morską.

3. Rewaloryzacja, adaptacja na cele kulturalne, edukacyjne, turystyczne obszarów i obiektów dziedzictwa morskiego i rzecznoego.
4. Konserwacja i rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych dziedzictwa morskiego i rzecznoego (w tym archeologicznych).
5. Iluminacja najcenniejszych zabytków dziedzictwa morskiego i rzecznoego.

Priorytet 3: BADANIE, DOKUMENTACJA I PROMOCJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Kierunki działań

- 1) Specjalistyczne rozpoznanie badawcze poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych związane z przygotowywanym lub realizowanym procesem inwestycyjnym.
- 2) Rozpoznanie zasobów i specyfiki regionalnego dziedzictwa kulturowego.
- 3) Promowanie tradycyjnych form i cech regionalnej architektury (w zakresie bryły, detalu architektonicznego, materiału, kolorystyki, rozwiązań konstrukcyjnych).
- 4) Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym.
- 5) Promocja regionalnego dziedzictwa kulturowego służąca kreacji produktów turystyki kulturowej.
- 6) Szeroki dostęp do informacji o dorobku kultury regionalnej.

Typy wsparcia działań

1. Specjalistyczne opracowania badawczo-dokumentacyjne obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych związane z przygotowywanym lub realizowanym procesem inwestycyjnym obejmujące:
 - ekspertyzy techniczne i konserwatorskie,
 - badania konserwatorskie i architektoniczne,
 - programy prac konserwatorskich i restauratorskich,
 - dokumentacje projektowe,
 - inwentaryzacje architektoniczno-konserwatorskie.
2. Współpraca z instytucjami kultury w zakresie rozpoznania regionalnego dziedzictwa kulturowego oraz wymiany informacji o jego zasobach.
3. Rozpoznanie i promocja najcenniejszych zabytków, w szczególności obejmująca charakterystyczne zabytki świadczące o odrębności i specyfice regionu: dziedzictwa morskiego i rzecznoego, dziedzictwa budownictwa ceglanego (przede wszystkim najstarsze

kościół i założenia klasztorne, zamki krzyżackie) i drewnianego (przede wszystkim dziedzictwo kulturowe Ziemi Słupskiej, Żuław, Kaszub i Kociewia).

4. Wspieranie działań edukacyjnych i promocyjnych oraz popularyzujących wiedzę o dziedzictwie kulturowym województwa pomorskiego – w szczególności:

- przygotowanie i organizacja konferencji naukowych,
- publikacje książkowe i foldery,
- organizacja konkursów,
- popularyzacja dobrych realizacji konserwatorskich i budowlanych przy zabytkach, popularyzacja dobrych praktyk projektowych przy zabytkach, a także zagospodarowania obszarów oraz terenów cennych kulturowo, przyrodniczo i krajobrazowo,
- udostępnianie w Internecie baz danych o zabytkach.

5. Wspieranie tworzenia oraz promocji produktów markowych i turystycznych województwa opartych na zasobach dziedzictwa kulturowego i krajobrazowego, w tym działań polegających na oznakowaniu cennych i ciekawych zabytków umożliwiające ich lokalizację w terenie i identyfikację (tablice, oznakowania szlaków, mapy w terenie, szlaki tematyczne).

6. Uczestniczenie w wojewódzkich, krajowych i europejskich programach ochrony zabytków oraz tworzenie własnych tematycznych programów ochrony zabytków.

7. Upowszechnianie informacji o możliwościach pozyskiwania środków finansowych na prowadzenie prac przy zabytkach.

8. Rozbudowa warstwy dziedzictwa kulturowego w ramach Systemu Informacji Przestrzennej.

Zakłada się kontynuowanie prowadzonej przez samorząd województwa pomorskiego polityki w dziedzinie ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym, zmierzającej do:

- konsekwentnej i planowej realizacji zadań kompetencyjnych samorządu województwa poprzez wykonywanie wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami;
- włączenia dziedzictwa kulturowego w obszar interwencji i wsparcia samorządów terytorialnych zgodnie z zasadami planowania i wdrażania programów prorozwojowych;
- stymulowania zasad partnerstwa publiczno-prywatnego z sektorem przedsiębiorców działających na rzecz dziedzictwa kulturowego (zagospodarowanie obiektów zabytkowych);

- współpracy w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami z właścicielami i użytkownikami zabytków, społecznościami i władzami lokalnymi, instytucjami, stowarzyszeniami, związkami wyznaniowymi, a także z organami administracji państwowej i unijnej;
- zachowania zasobów i walorów dziedzictwa kulturowego;
- dbałości o krajobraz kulturowy regionu, w tym zachowania jego charakterystycznych elementów przestrzennych i przyrodniczych;
- rewaloryzacji cennych elementów dziedzictwa kulturowego, które uległy degradacji;
- ochrony i propagowania tradycyjnych form i cech architektury regionalnej (w zakresie bryły, detalu architektonicznego, rozwiązań konstrukcyjnych, materiałowych, kolorystyki);
- kontynuacji wykorzystania środków finansowych na zachowanie, rewaloryzację, zabezpieczenia i ekspozycji obiektów o szczególnych wartościach zabytkowych;
- umożliwienia kreowania i realizowania regionalnych i lokalnych projektów związanych z kompleksowymi pracami konserwatorskimi i restauratorskimi oraz chroniącymi krajobraz kulturowy;
- propagowania i wspieranie popularyzacji, badań i dokumentowania dziedzictwa kulturowego;
- wykorzystania dziedzictwa kulturowego w promocji kultury i dla rozwoju turystyki w regionie,
- kreowania modelu odpowiedzialności za zasoby dziedzictwa kulturowego w regionie w społecznościach lokalnych i we władzach samorządowych;
- kreowania standardów i dobrych praktyk w dziedzinie ochrony zabytków (w tym także prac konserwatorskich);
- wspierania aktywności lokalnej w działaniach mających na celu poszanowanie materialnego dziedzictwa oraz zachowanie własnej odrębności i tożsamości (odbudowa i wzmocnienie regionalnej tożsamości).

Na realizację Programu Opieki pozwolą programy rządowe i sektorowe, jak i środki własne Województwa Pomorskiego (m.in. dzięki uchwale Sejmiku Województwa Pomorskiego w sprawie przyjęcia zasad i trybu udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków). Cele programowe osiągnąć będą również dzięki partnerom uczestniczącym (ministerstwa, instytucje kultury państwowe i samorządowe, wojewódzki konserwator zabytków,

samorządowi konserwatorzy zabytków, jednostki samorządu terytorialnego, związki wyznaniowe, organizacje pozarządowe, przedsiębiorcy, instytucje międzynarodowe, Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej).

Niezbędne będzie kontynuowanie współdziałania samorządu województwa z:

- instytucjami ochrony zabytków (m.in. Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Generalny Konserwator Zabytków, Pomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków, samorządowi konserwatorzy zabytków, Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków);
- instytucjami ochrony środowiska;
- uczelniami i ośrodkami naukowymi (np. Politechnika Gdańska, Uniwersytet Gdański, i in.);
- organizacjami pozarządowymi zajmującymi się ochroną i opieką nad zabytkami;
- związkami wyznaniowymi - w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami sakralnymi,
- innymi samorządami (współdziałanie we wspólnych przedsięwzięciach oraz w ramach wymiany doświadczeń);
- samorządami gmin partnerskich.

1. Organizacja instytucjonalna

Cele operacyjne przyjęte przez „Program opieki nad zabytkami województwa pomorskiego na lata 2011-2014” będą osiągnięte w wyniku:

- inicjatyw własnych samorządu województwa:
- prawnych – tworzenie prawa miejscowego (m.in. plan zagospodarowania przestrzennego, dokumenty strategiczne i programowe, i in.);
- finansowych – finansowanie instytucji kultury (m.in. muzeów), dotacje, nagrody, stypendia, finansowanie remontów i prac konserwatorskich w zabytkach będących własnością samorządu województwa, udzielanie dotacji celowych na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane w obiektach wpisanych do rejestru zabytków, finansowanie i dotowanie publikacji, konferencji, stron internetowych, itp.;
- programowych i koordynujących – m.in. realizacja projektów i programów regionalnych (Regionalny Program Operacyjny dla Województwa Pomorskiego);
- innych (działania stymulujące) - m.in. działania doradcze, edukacyjne, promocja i popularyzowanie dziedzictwa kulturowego, promowanie dobrych praktyk.

- wspólnego działania władz regionu z ministrem właściwym do spraw kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego, wojewódzkim konserwatorem zabytków, jednostkami samorządu terytorialnego, związkami wyznaniowymi, organizacjami pozarządowymi i stowarzyszeniami regionalnymi, ośrodkami naukowymi oraz właścicielami i posiadaczami obiektów;
- wykorzystywania europejskich instrumentów finansowych (fundusze unijne, Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego, Norweski Mechanizm Finansowy),
- monitorowania całokształtu działań i inicjatyw podejmowanych z zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w województwie pomorskim (także tych, w których samorząd wojewódzki bezpośrednio nie uczestniczy, np. działania administracji rządowej, wojewódzkiego konserwatora zabytków, itd.)

Samorząd Województwa Pomorskiego w ramach posiadanych instrumentów prawnych kontynuować będzie:

- wzmacnianie poziomu opieki i ochrony dziedzictwa i kultury województwa pomorskiego;
- wspieranie prac konserwatorskich, restauratorskich i budowlanych w substancji zabytków nieruchomych wraz z ich otoczeniem oraz w historycznych centrach urbanistycznych, budowlanych i ruralistycznych, a także zabytkowego wyposażenia i wystroju;
- inicjowanie i wspieranie badań z dziedziny ochrony dziedzictwa oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego Pomorza;
- wspieranie działań na rzecz tworzenia programów edukacyjnych oraz projektów promocyjnych w celu upowszechniania wiedzy oraz pobudzenia zainteresowania historią regionu, jego tradycją oraz kulturą;
- prowadzenie prac badawczych;
- popularyzowanie dobrych wzorów aktywnej opieki nad zabytkami i dziedzictwem kulturowym regionu (w tym również dobrych realizacji konserwatorskich, dobrych praktyk ochrony i opieki).

2. Finansowanie Programu Opieki

Finansowanie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami realizowane jest z różnych źródeł. Podstawowe to:

1. źródła publiczne:

- budżet państwa – m.in. środki w ramach dotacji programów Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji na remont i konserwację obiektów sakralnych wpisanych do rejestru zabytków, Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prace konserwatorskie przy zabytkach archeologicznych, nieruchomościach i ruchomych wpisanych do rejestru zabytków;
- budżet samorządu województwa – m.in. dotacje celowe na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, dotacje inwestycyjne dla instytucji kultury podległych samorządowi województwa pomorskiego – obiekty wpisane do rejestru zabytków);
- granty samorządu województwa dla podmiotów nie zaliczanych do sektora finansów publicznych, nagrody;
- budżety samorządów niższego szczebla – m.in. dotacje na finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków;
- projekty realizowane przez instytucje kultury;
- fundusze Unii Europejskiej związane z programami uwzględniającymi dziedzictwo kulturowe, m.in.: Regionalny Program Operacyjny, Program Operacyjny Infrastruktury i Środowiska, Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka, Program Rozwoju Obszarów Wiejskich, Program Europejskiej Współpracy Terytorialnej;
- inne źródła zagraniczne.

2. źródła prywatne:

- osób fizycznych – składki i zbiórki publiczne na określony cel dla danej wspólnoty społecznej;
- osób prawnych;
- organizacji pozarządowych – stowarzyszeń, fundacji;
- wyznaniowych osób prawnych.

Finansowanie Programu Opieki nad Zabytkami Województwa Pomorskiego na lata 2011-2014 będzie realizowane z wykorzystaniem środków z wielu źródeł: z własnych środków budżetowych, funduszy strukturalnych, inicjatyw wspólnotowych oraz ze środków prywatnych. Sejmik Województwa Pomorskiego w miarę posiadanych środków budżetowych będzie przyznawał dotacje celowe na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków.

2.3.4. ZAŁOŻENIA „REGIONALNEGO PROGRAMU OPERACYJNEGO DLA WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO NA LATA 2014-2020”⁴

OŚ PRIORYTETOWA 8. KONWERSJA

PRIORYTET INWESTYCYJNY 8.2

Wspieranie wzrostu gospodarczego sprzyjającego zatrudnieniu poprzez rozwój potencjału endogenicznego jako elementu strategii terytorialnej dla określonych obszarów, w tym poprzez przekształcanie upadających regionów przemysłowych i zwiększenie dostępu do określonych zasobów naturalnych i kulturalnych oraz ich rozwój

Wspierane będą działania o charakterze sieciowym, polegające na zagospodarowaniu tras turystycznych o charakterze regionalnym i ponadregionalnym, budowie lub modernizacji infrastruktury żeglarskiej, rozwoju infrastruktury sportowo-rekreacyjnej oraz o charakterze uzdrowiskowym.

Wszystkie projekty powinny przyczyniać się do poprawy jakości przestrzeni oraz zapewniać zgodność z ustaleniami Planu zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego.

Ukierunkowanie terytorialne

Preferowane będą projekty zlokalizowane m.in. na: obszarach objętych ochroną w formie parków krajobrazowych wraz z ich otulinami, obszarach chronionego krajobrazu oraz obszarach NATURA 2000.

PRIORYTET INWESTYCYJNY 6.3

Ochrona, promocja i rozwój dziedzictwa kulturowego i naturalnego.

Planowany zakres wsparcia

Interwencją objęte zostaną przedsięwzięcia obejmujące ratowanie, przywracanie wartości i ochronę charakterystycznych zabytków lub ich zespołów wraz z otaczającym je kontekstem krajobrazowym, poprzez m.in. prace rehabilitacyjne i modernizacyjne służące nadaniu im nowych funkcji (usług turystyki lub kultury), przy możliwym jednoczesnym zachowaniu funkcji dotychczasowych, jak również wdrażanie nowych form zarządzania (tworzenie parków kulturowych).

⁴ Projekt do konsultacji z Komisją Europejską, Uchwała Nr 311/339/14 Zarządu Województwa Pomorskiego, 27 marca 2014 r.

Ponadto wsparciem objęte zostaną projekty ukierunkowane na podnoszenie jakości przestrzeni publicznej obejmujące realizację prac służących estetyzacji i podkreśleniu walorów kulturowych tej przestrzeni w ramach układów urbanistycznych i ruralistycznych wpisanych do rejestru zabytków.

Wsparciem objęte będą również projekty umożliwiające bezpieczną eksploatację zasobów materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego regionu, w tym w zakresie dokumentowania i popularyzacji, inwentaryzacji i udostępniania zasobów kultury z wykorzystaniem nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych (w szczególności digitalizacja zasobów, tworzenie nowych treści cyfrowych).

Ukierunkowanie terytorialne

Preferowane będą projekty zlokalizowane na obszarach o wysokim potencjale turystyczno-rekreacyjnym środowiska kulturowego, w szczególności m.in. w strefach koncentracji charakterystycznych dla regionu elementów dziedzictwa kulturowego, określonych w „Planie zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego” – m.in. Kaszuby.

2.4. WEWNĘTRZNE UWARUNKOWANIA PRAWNE I PROGRAMOWE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY KARSIN

Cele sformułowane przez strategię wraz z pozostałymi regulacjami prawnymi przyjętymi przez Radę Miasta stwarzają przesłanki do uszczegółowienia i rozwinięcia przez „Program opieki nad zabytkami” dla gminy Karsin działań na rzecz ochrony środowiska kulturowego.

2.4.1. ZASADY OCHRONY WYNIKAJĄCE ZE „STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY KARSIN”⁵ - WYCIĄG

Dla następujących obszarów wyznaczono strefy ochrony konserwatorskiej: Wiele, Osowo, Przytarnia, Borsk, Górki, Bąk i Karsin.

W gminie istnieją trzy cmentarze rzymsko – katolickie: w Wielu, Karsinie i miejscowości Osowo związane z parafiami w tych miejscowościach.

⁵ Załącznik nr 1 do uchwały nr XXVII/197/2001 Rady Gminy w Karsinie z dnia 27 kwietnia 2001 r.

Dla analizowanego obszaru nie wykonano dotychczas katalogu Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP) i dlatego w niniejszym oparto się o ustalenia prawa lokalnego w tym zakresie zapisane w ogólnym miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego gminy Karsin, oraz materiałach inwentaryzacyjnych Muzeum Archeologicznego w Gdańsku (Załącznik Nr 3). Na obszarze opracowania wyznaczono strefy ochrony archeologicznej w miejscowościach: Borsk, Przytarnia (4 obszary), Kliczkowy, Górki i Wiele (3 obszary). Obszary te wymagają dalszych badań podstawowych a obszar całej gminy zestawienia katalogu AZP.

W zakresie ochrony zespołów ruralistycznych na obszarze opracowania znajduje się sześć obiektów - wsi: Bąk, Osowo, Górki, Wdzydze Tucholskie, Przytarnia oraz Wiele wraz z Kalwarią Wielewską.

W kategorii obiektów rezydencjonalnych ochronie konserwatorskiej podlega park podworski w miejscowości Cisewie.

Ustalenia zasad polityki zagospodarowania przestrzennego

Ustalenie ogólnych zasad polityki przestrzennej gminy, wynikające z obiektywnych uwarunkowań funkcjonalno przestrzennych oraz trendów rozwoju społeczno - gospodarczego gminy Karsin stanowi merytoryczne odniesienie do dalszych prac planistycznych podejmowanych na obszarze gminy.

POLITYKA:

- Dążenie do poprawy ładu przestrzennego na drodze sukcesywnego wdrażania opracowań m.p.z.p.
- Ochrona i optymalne wykorzystanie istniejącej wartości środowiska przyrodniczego i kulturowego.
- Na obszarze gminy w uzasadnionych przypadkach dopuszcza się zabudowę kubaturową, po opracowaniu analizy funkcjonalno-przestrzennej, analiz oddziaływania na środowisko przyrodnicze i kulturowe, z uwzględnieniem uzbrojenia terenu.

2.4.2. UCHWAŁA RADY GMINY DOTYCZĄCA DOTACJI DO PRAC KONSERWATORSKICH PRZY ZABYTKACH WPISANYCH DO REJESTRU ZABYTKÓW⁶ - WYCIĄG

(...)

§ 1

Właściciele lub posiadacze zabytku wpisanego do rejestru zabytków mogą ubiegać się o udzielenie dotacji celowej z budżetu Gminy na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy tym zabytku.

§ 2

Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji, sposób jej rozliczania oraz sposób kontroli prac określa Regulamin, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 3

(...)

2. Wójt Gminy, informuje o możliwości ubiegania się o dotacje poprzez ogłoszenie w Biuletynie Informacji Publicznej oraz na tablicy ogłoszeń Urzędu.

§ 4

Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Karsin.

§5

Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Pomorskiego.

⁶ Uchwała nr XIII/88/08 Rady Gminy w Karsinie z dnia 6 marca 2008 r.

3. DZIEDZICTWO KULTUROWE GMINY KARSIN

3.1. RYS HISTORYCZNY

Najstarsze ślady osadnictwa neolitycznego na obszarze gminy Karsin występują na wzniesieniach morenowych. W początkach naszej ery Pomorze zasiedlali Goci. Kręgi magiczne i kurhany w Węsiarach i Odrach są świadectwem ich pobytu w bliskim sąsiedztwie gminy Karsin. W okresie wędrówek ludów (400 – 600 r.) przybywają tu plemiona słowiańskie.

W średniowieczu ukształtowała się dla tych terenów historyczna nazwa Ziemia Zaborska – po raz pierwszy pojawia się ona w dokumencie wystawionym 24 czerwca 1299 przez Władysława Łokietka. W dokumencie tym Łokietek nadaje Mikołajowi wojewodzie kaliskiemu zwierzchnictwo *in terra Zaborensi*. Etymologia nazwy wywodzi się od zwrotu „za borami”, który wskazywał na położenie Ziemi Zaborskiej w stosunku do Gdańska. Obejmowała ona początkowo tereny parafii Brusy, Wiele i Czersk. Później także część parafii Swornegacie oraz okolice Dziemian i Lipusza. Mieszkańcy Ziemi Zaborskiej są nazywani Zaborakami lub Krebanami. Proces kształtowania się sieci osadniczej Zaborów rozpoczął się na przełomie XIII/XIV w. Wcześniej Bory Tucholskie były użytkowane przez bartników, myśliwych, rybaków, nie były jednak stale zamieszkałe. Największy na tych terenach obszar o żyzniejszej glebie rozciąga się na południe od jeziora Wdzydze. Był on objęty przez osadnictwo wcześniej od innych. Leży tu m.in. Wiele, Karsin i Osowo. Wśród tych wsi obok ulicowego, przeważa założenie owalno-placowe..

W XII w. na Pomorzu Wschodnim wykształciła się lokalna dynastia książęca, której przedstawiciele zarządzili nim – początkowo jako namiestnicy książąt polskich – do 1295 r. W 1295 r., na mocy testamentu Mściwoja II, Pomorze odziedziczył książę wielkopolski Przemysław II, który w tym samym roku koronował się na króla Polski. Obszar Zaborów wchodził w tym czasie w skład kasztelanii raciańskiej (Raciaż – obecnie wieś pod Tucholą).

W ciągu 1308 i 1309 r. Krzyżacy, początkowo pod pozorem współdziałania z Łokietkiem przeciwko zagrożeniu brandenburskiemu, opanowali Pomorze Wschodnie. W ramach struktury administracyjnej Państwa Krzyżackiego Zabory weszły w skład komturstwa tucholskiego.

Pierwsze wzmianki o miejscowościach gminy pochodzą właśnie z czasów krzyżackich. Są to najczęściej przywileje lokacyjne wsi. Jak wynika z dokumentów lokacyjnych, miejscowości te istniały już wcześniej. W 1360 r. Karsinowi nadano prawo chełmińskie. Wieś ta została wówczas przekazana na własność rycerzowi Hermanowi. Liczyła wtedy 60 włók.

Pierwszy zapis źródłowy odnoszący się pośrednio do Wiele pochodzi z 1352 r. W wydanym wówczas przywileju nadania wsi Górki Wangeriszowi z Cisewia wzmiankowana jest puszcza wielewska (*Velymschen heyde*) nad Wdą. W 1382 r. Wiele zostało nadane prawo chełmińskie. Z aktu lokacyjnego wynika, że Wiele było wcześniej wsią osadzoną na prawie polskim. Wiele obejmowało 55 łanów gruntów. We wsi istniały dwie karczmy, przebywali w niej bartnicy.

Pozostałe miejscowości gminy otrzymują przywileje lokacyjne w następujących latach: Borsk w 1383, Cisewie w 1323, Górki w 1352, Kliczkowy w 1357, Miedzno w 1353, Osowo w 1374, Przytarnia w 1378 r. Pozostałe wsie, jak Wdzydze Tucholskie, Zamość czy Dąbrowa mają młodszą metrykę sięgającą XVI–XIX w.

W wyniku wojny trzynastoletniej (1454-1466) większość Pomorza wróciła do Polski. Zabory weszły wówczas w skład starostwa tucholskiego, które objęło obszar byłego komturstwa tucholskiego. Starostwo tucholskie obejmowało dwa klucze: polny i kossobudzki. Zabory włączono do klucza kossobudzkiego. W jego skład wchodziły m.in. Wiele, Brusy, Kossobudy, Swornegacie, Karsin, Dąbrowy, Czersk i Łęg.

Koniec XV w. to okres odbudowy Pomorza po wojnie trzynastoletniej oraz początek prawie dwustuletniego okresu stabilnego rozwoju. Starostwo tucholskie obejmowały w okresie I Rzeczypospolitej, podobnie jak inne królewszczyny, lustracje przeprowadzane przez komisarzy wyznaczanych przez króla i sejm. Lustracja z 1565 r. wykazała, że wieś Wiele miała 45 włók, z których 6 należało do sołtysa, a 4 do plebana. 15 łanów było pustych „które borem zarosły”. Starosta bartników mieszkał w Karsinie. Mniej dochodu niż Karsin, a nieco więcej od Wiele dawała wieś Brusy. Do lat 20. XVII w. gospodarka na Pomorzu rozwijała się pomyślnie, podobnie jak na większości obszarów Polski.

Wojna ze Szwedami w latach 1626-29 zakłóciła rozwój Pomorza, jednak dopiero klęski jakie spadły na Polskę w połowie XVII w. miały katastrofalne skutki dla Pomorza. „Potop” szwedzki (1655 – 1660) i najazd rosyjski na wschodnie ziemie Rzeczypospolitej (1654-67) doprowadził do chwilowego załamania się państwowości polskiej. Kryzys ten udało się przezwyciężyć w wyniku zaangażowania się w obronę wszystkich warstw społecznych, jednak ogromne zniszczenia wojenne zapoczątkowały stopniowy upadek gospodarczy i polityczny Polski. Zabory nie były wyjątkiem i ciągłe przemarsze wojsk doprowadziły do katastrofalnych zniszczeń. Potop zrujnował także Wiele, co znalazło odbicie w postaci legend i opowieści związanych z tym okresem. Z 5 gburów po potopie szwedzkim został tylko jeden, który uprawiał 3 włóki. We wsi przetrwali także karczmarze, szewc i 3 krawców.

Po pokoju oliwskim (1660) nastąpiła stopniowa odbudowa zachodnich obszarów Rzeczypospolitej. Wojna północna ponownie zakłóciła rozwój Zaborów w pierwszym dziesięcioleciu XVIII w., jednak nie zahamowała na dalszą metę ich rozwoju gospodarczego. W Wielu istniało pięć karczm, był też kołodziej.

Chłopi pomorscy, nie będąc pełnoprawnymi właścicielami użytkowanej, jednak potrafili rozwijać swoje gospodarstwa, które w znacznej mierze były obciążone bardziej czynszem niż pańszczyzną. Na terenie Zaborów pozytywną rolę odgrywała podległość miejscowych gospodarzy starostwu, a nie posesorom szlacheckim. Przepisy dotyczące gospodarowania i współżycia mieszkańców wsi ustalone były w wilkierzu dla starostwa tucholskiego z 1744 r., a wcześniej na tzw. konstytucjach wiejskich.

W wyniku I rozbioru Polski (1772) Pomorze Wschodnie, z wyjątkiem Gdańska, znalazło się pod zaborem pruskim. Władze pruskie wprowadziły nowy podział administracyjny, w wyniku którego powstał powiat chojnicki, do którego Karsin należał aż do reformy administracyjnej z 1975 r.

W początkach XIX w., w wyniku szoku jakie przeżyły Prusy po klęskach w wojnie z Francją napoleońską, przeprowadzono w Prusach wielkie reformy agrarne. W 1807 r. zniesiono poddaństwo chłopów, a w roku 1811 został wydany edykt uwłaszczeniowy. Kluczowy element uwłaszczenia, czyli wydzielenie poszczególnych gospodarstw (separacja) miał miejsce stosunkowo późno, np. w Wielu dopiero w latach 1835-1836. Uwolniono także karczmarzy od przymusu propinacyjnego dotyczącego obowiązkowej sprzedaży alkoholu dostarczanego przez urząd dominialny w Kosobudach. W wyniku uwłaszczenia chłopi płacili odszkodowanie za uzyskane na własność grunty, tracili także serwituty, czyli prawo do wypasu, korzystania z lasów i jezior dominialnych. W Karsinie uwłaszczenie przeprowadzono poprzez prywatną parcelację, co było wielką rzadkością na Pomorzu.

Strukturę przestrzenną Karsina uległa zmianie po 1874 r., kiedy to znaczną część zabudowy zniszczył pożar. Część gospodarstw była odtwarzana poza dotychczasową zwartą zabudową wsi – powstały w ten sposób tzw. wybudowania. W drugiej połowie XIX wieku, począwszy od rozpoczęcia przez kanclerza Bismarcka „kulturkampfu” nasiliła się w zaborze pruskim polityka germanizacyjna. Jednolitość etniczna społeczeństwa Karsina, w którym aż 95% stanowili Polacy, oraz aktywne wspieranie polskich organizacji uniemożliwiło sukces akcji germanizacyjnej.

Na przełomie XIX/XX w. najszybciej rozwijającą się miejscowością na obszarze obecnej gminy było Wiele. Na wzgórzach przy południowo-zachodnim brzegu Jeziora Wielewskiego

została zbudowana w latach 1915 – 1927, wg projektu T. Mayra z Monachium, Kalwaria Wielewska. Obecnie w skład Kalwarii wchodzi 24 obiekty, w tym 14 kaplic, 6 kompozycji rzeźbiarskich, święte schody, ambona i Pustelnia. W 1913 r. powstała parafia karsinińska (parafię w Osowie utworzono dopiero w 1983 r.).

Traktat wersalski z 28 czerwca 1919 r. przyznał większość Pomorza Polsce. 1 sierpnia 1919 r. zostało utworzone województwo pomorskie z siedzibą w Toruniu, a w styczniu i lutym 1920 r. wojska polskie przejęły odzyskaną część Pomorza. W 1933 roku dokonano wielu zmian w funkcjonowaniu gmin wiejskich w Polsce. W wyniku tej reformy Karsin stał się siedzibą gminy zbiorczej. W jej skład weszły sołectwa: Karsin, Bąk, Miedzno, Odry, Osowo, Wiele, Przytarnia, Górki, Borsk, Wdzydze oraz obszary dworskie: Cisewie i Dąbrowa. Zniszczenia wojenne i wielki kryzys lat 30. doprowadziły do znacznego zubożenia ziem polskich. Dotknęło to także Zabory. Znacznie zwiększyło się bezrobocie. Częściowym rozwiązaniem tego problemu było powstanie w 1928 r. stacji kolejowej w Karsinie, łączącej Zabory z szybko rozwijającą się i potrzebującą wielu rąk do pracy Gdynią.

II wojna światowa oznaczała dla Zaborów, tak jak dla całego Pomorza, początek wielkich prześladowań dla osób uważanych przez niemieckiego okupanta za ważnych nosicieli polskości. Aresztowani zostali m.in. nauczyciele (w Karsinie kierownik szkoły Stanisław Ossowski i Franciszek Redlerski), księża (proboszcz ks. Licznarski z Karsina). Polskie organizacje społeczne zostały rozwiązane. Niemcy wprowadzili także zakaz używania języka polskiego w szkole. W takiej sytuacji rozwinęło się tajne nauczanie, mimo zagrożenia jego uczestników śmiercią. Na terenie gminy działały ugrupowania związane z Państwem Podziemnym – Gryf Pomorski i Armia Krajowa.

Po II wojnie światowej powiat chojnicki, obejmujący m.in. Zabory został włączony do województwa bydgoskiego. W 1975 r. w wyniku tzw. gierkowskiej reformy administracyjnej gminę Karsin włączono do województwa gdańskiego. W 1999 r. reforma administracyjna rządu Jerzego Buzka wprowadziła ponownie trójstopniowy podział administracyjny. W jego wyniku gmina Karsin znalazła się w granicach powiatu kościerskiego województwa pomorskiego.

3.2. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY KARSIN

3.2.1. KALWARIA WIELEWSKA

Pierwsze plany Kalwarii Wielewskiej powstały w 1905 r. Projekt został opracowany pod kierunkiem Theodora Mayra. W 1915 r. rozpoczęto budowę, której fundatorami byli proboszcz wielewski ks. Józef Szydzik oraz Michał i Anna Durajewscy, wielewscy gospodarze, którzy darowali ziemię pod budowę kalwarii. Od 1924 r., kiedy ks. Józef Szydzik został przeniesiony do Chełmży, pracami kierował następny proboszcz wielewski ks. Józef Wrycza. Budowa kalwarii byłaby niemożliwa bez datków wiernych. Realizację Kalwarii Wielewskiej ukończono w 1927 r.

W skład kalwarii wchodzi następujące obiekty:

1. Kaplica Ogrójca
2. Kaplica Serca Pana Jezusa
3. Kaplica Serca NMP Królowej Pokoju
4. Kaplica nad Cedronem
5. Dom Annasza
6. Święte Schody
7. Dom Kajfasza
8. Kaplica Biczowania
9. Pałac Piłata - Stacja I Drogi Krzyżowej
10. Rzeźba *Pan Jezus bierze krzyż na ramiona* - Stacja II Drogi Krzyżowej
11. Rzeźba *Pierwszy upadek Pana Jezusa* - Stacja III Drogi Krzyżowej
12. Rzeźba *Pan Jezus spotyka Matkę swoją* - Stacja IV Drogi Krzyżowej
13. Rzeźba *Szymon z Cyreny pomaga nieść krzyż Panu Jezusowi* - Stacja V Drogi Krzyżowej
14. Kaplica św. Weroniki - Stacja VI Drogi Krzyżowej
15. Kaplica Drugiego Upadku - Stacja VII Drogi Krzyżowej
16. Kaplica Płaczących Niewiast - Stacja VIII Drogi Krzyżowej
17. Kaplica Trzeciego Upadku - Stacja IX Drogi Krzyżowej
18. Kaplica Obnażenia - Stacja X Drogi Krzyżowej
19. Kaplica Przybicia do Krzyża - Stacja XI Drogi Krzyżowej
20. Kaplica Ukrzyżowania - Stacja XII Drogi Krzyżowej
21. Kaplica Grobu Pańskiego - Stacja XIII i XIV Drogi Krzyżowej

22. Ambona

23. Pustelnia

Kościół parafialny pw. św. Mikołaja jest największym obiektem wielewskiego sanktuarium. Budowę kościoła rozpoczął wielewski proboszcz ks. Jana Fethke. Drewniany kościół z 1728 r., na którego miejscu powstał obecny, został rozebrany. Jego elementy posłużyły jako budulec dla kościoła parafialnego pw. Św. Matki Boskiej Różańcowej w Karsinie. Kościół św. Mikołaja został zbudowany w latach 1904-1906, wg projektu Rogera Sławskiego, w stylu neobarokowym. Po śmierci ks. Fethkego budowę kościoła dokończył kolejny proboszcz wielewski ks. Józef Szydzik. 7 lipca 1912 r. kościół został konsekrowany przez ks. biskupa Jakuba Klundera.

3.2.2. MUZEUM ZIEMI ZABORSKIEJ

Muzeum mieści się w Gminnym Ośrodku Kultury w Wielu, ul. Dąbrowska 32, 83-440 Wiele (tel./fax 56 687 34 70, e-mail: dkmzz@o2.p). Na wystawie eksponowane są dzieła sztuki ludowej i sprzętu użytkowego z okolic Wiela i Brus oraz współczesna sztuka ludowa Kaszub. Szczególne miejsce wśród eksponatów zajmuje największa w Polsce kolekcja haftów jednego autora (ok. 500 haftów) – Leonarda Brzezińskiego – twórcy oryginalnej szkoły haftu wielewskiego.

3.2.3. WYKAZ ZABYTKÓW NIERUCHOMYCH WPISANYCH DO REJESTRU ZABYTKÓW WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO⁷

Nr rejestru	Data wpisu	Uwagi	Obiekt	Adres	Miejscowość
1115	1986-06-02	dawny rejestr zabytków woj. gdańskiego - nr 14	układ ruralistyczny wsi Wiele	Wiele	Wiele
1121	1986-06-21	dawny rejestr zabytków woj. gdańskiego- nr 156	układ ruralistyczny wsi Wdzydze Tucholskie	Wdzydze Tucholskie	Wdzydze Tucholskie

⁷ Na podstawie wykazu Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

1135	1986-11-17	dawny rejestr zabytków woj. gdańskiego- nr 157	układ ruralistyczny wsi Przytarnia	Przytarnia	Przytarnia
1663	1998-06-04	dawny rejestr zabytków woj. gdańskiego- nr 158	kościół parafialny pw. św. Mikołaja z cmentarzem	Wiele	Wiele
1667	1998-07-01	dawny rejestr zabytków woj. gdańskiego - nr 478	Kalwaria w Wielu (23 obiekty)	Wiele	Wiele
1730	2001-12-14	dawny rejestr zabytków woj. gdańskiego - nr 601	park oraz relikty założenia dworsko-parkowego w Cisewiu ob. park przy Domu Pomocy Społecznej w Cisewiu, alejowe obsadzenie przydrożne dróg wiodących do założenia dworsko-parkowego w Cisewiu	Cisewie	Cisewie
1901	2014-07-22	na podstawie decyzji PWKZ nr RD.5140.27.8.2014.AS	Kościół rzymskokatolicki parafialny pw. Matki Boskiej Różańcowej wraz z częścią działki nr 41, na której jest posadowiony	ul. Długa 192	Karsin
1919	2015-06-29	na podstawie decyzji PWKZ nr RD.5140.40.8.2015.AS	Cmentarz rzymskokatolicki parafialny wraz z kaplicą, krzyżem i starodrzewem oraz częścią działki nr 615, na której obiekty są posadowione	ul. Długa	Karsin

3.2.4. ZABYTKI NIERUCHOME WŁĄCZONE DO GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW

Gminna ewidencja zabytków gminy Karsin⁷ zawiera karty adresowe, które posiadają następujące informacje o obiekcie:

- 1) Nazwa
- 2) Czas powstania
- 3) Dane adresowe
- 4) Przynależność administracyjna
- 5) Forma ochrony
- 6) Fotografie
- 7) Nr działki

⁷ Wykaz zabytków włączonych do Gminnej Ewidencji Zabytków gminy Karsin znajduje się w załączniku

3.2.5. ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

Istnieje konieczność uwzględniania zaleceń konserwatorskich w stosunku do terenów obejmujących stanowiska wymienione w Archeologicznym Zdjęciu Polski. Karty obszarów i stanowisk Archeologicznego Zdjęcia Polski są dostępne u Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku.

Zabytki archeologiczne stanowią jedną z najciekawszych kategorii dziedzictwa kulturowego. W wielu przypadkach są jedynym źródłem informacji o rozwoju i charakterze osadnictwa na konkretnym terenie. Ważna rola dziedzictwa archeologicznego została także podkreślona w zapisach „Europejskiej konwencji o ochronie archeologicznego dziedzictwa kulturowego” z La Valetta, która uznała je za źródło *zbiorowej pamięci europejskiej i instrument dla badań historycznych i naukowych*. Z zapisu tego wynika konieczność umiejętnego pogodzenia dwóch podstawowych celów działań ochronnych i opiekuńczych w odniesieniu do dziedzictwa archeologicznego:

- 1) dokładne rozpoznanie, zadokumentowanie i popularyzacja zabytków archeologicznych narażonych na zniszczenie (inwestycje, przyczyny naturalne);
- 2) zachowanie dla przyszłych pokoleń jak największej liczby zabytków archeologicznych (możliwych do rozpoznania nowszymi metodami, zwłaszcza nieinwazyjnymi).

A. Ochrona zabytków archeologicznych

Ochrona zabytków archeologicznych jest w Polsce uregulowana przepisami *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* oraz pakietem odpowiednich aktów wykonawczych (rozporządzeń Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego).

Ochronę dziedzictwa archeologicznego (znajdującą się w gestii właściwej administracji państwowej i w części samorządowej) oraz określenie definicji zabytku archeologicznego i badań archeologicznych zapewniają w szczególności przepisy ww. *Ustawy...*:

art. 3, pkt. 4

zabytek archeologiczny – zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;

art. 3, pkt. 11

badania archeologiczne – działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;

art. 6, ust. 1, pkt. 3

Ochronie i opiece podlegają bez względu na stan zachowania:

1) *zabytki archeologiczne będące, w szczególności:*

- a) *pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,*
- b) *cmentarzyskami,*
- c) *reliktami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.*

art. 7

Formami ochrony zabytków są:

- 1) *wpis do rejestru zabytków;*
- 2) *uznanie za pomnik historii;*
- 3) *utworzenie parku kulturowego;*
- 4) *ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.*

B. OCHRONA STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH

1. Konieczność inwentaryzacji i dokumentacji obszarów archeologicznych objętych strefami ochronnymi przed podjęciem tam prac ziemnych.
2. Konieczność uzgadniania z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków wszelkich działań w obrębie stanowisk archeologicznych.
3. Zakaz inwestowania na terenie stanowisk o własnej formie krajobrazowej, a także na obszarze przylegającym bezpośrednio do nich.
4. Konieczność zgłaszania przedmiotów, co do których istnieje przypuszczenie, że mogą być zabytkiem.

C. WYKAZ STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH WŁĄCZONYCH DO GEZ⁹

L.P.	Miejscowość	Nr stan.	Rodzaj stanowiska	Chronologia
1	CISEWIE	1	CMENTARZYSKO	WCZESNA EPOKA ŻELAZA
2	CISEWIE	2	CMENTARZYSKO	WCZESNA EPOKA ŻELAZA
3	CISEWIE	3	CMENTARZYSKO KURHANOWE	OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH
4	WIELE	1	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA

⁹ Na podstawie danych Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku

5	GÓRKI	1	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	-
6	MIEDZNO	1	ZNALEZISKO LUŻNE	NEOLIT
7	BORSK	1	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE
8	BORSK	2	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE
9	BORSK	3	ZNALEZISKO LUŻNE?	NEOLIT?
10	BORSK	4	OSADA; OSADA	MEZOLIT; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE
11	BORSK	5	ZNALEZISKO LUŻNE; STANOWISKA NIE STWIERDZONO	EPOKA NIEOKREŚLONA; NIE STWIERDZONO
12	BORSK	6	OSADA	MEZOLIT / NEOLIT
13	BORSK	7	ZNALEZISKO LUŻNE	OKRES NOWOŻYTNY
14	KARSIN	1	SKARB	V OKRES EPOKI BRĄZU
15	KARSIN	2	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA
16	KARSIN	3	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNY I ŚRODKOWY OKRES LATEŃSKI
17	KARSIN	4	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA
18	KARSIN	5	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	HALLSTATT C-D
19	KARSIN	6	OSADA	EPOKA NIEOKREŚLONA
20	KLICZKOWY	1	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA
21	MIEDZNO	2	OSADA	NEOLIT
22	MIEDZNO	3	OSADA	EPOKA NIEOKREŚLONA
23	MIEDZNO	4	CMENTARZYSKO?	OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH
24	WIELE	2	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA
25	WIELE	3	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNY I ŚRODKOWY OKRES LATEŃSKI
26	WIELE	5	CMENTARZYSKO KURHANOWE	OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH
27	WIELE	4	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	HALLSTATT D
28	GÓRKI	2	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA
29	WDZYDZE TUCHOLSKIE	1	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE
30	WDZYDZE TUCHOLSKIE	2	ZNALEZISKO LUŻNE	EPOKA NIEOKREŚLONA
31	PRZYTARNIA	1	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA
32	PRZYTARNIA	5	OSADA OTWARTA; OSADA OTWARTA	MŁODSZA EPOKA BRĄZU; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE
33	KARSIN	7	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA
34	BAK	1	ZNALEZISKO LUŻNE	-
35	BAK	2	OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE

4. ANALIZA STRATEGICZNA SWOT

Perspektywy rozwoju gminy – mocne i słabe strony oraz wynikające stąd szanse i zagrożenia dla ochrony środowiska kulturowego

Mocne strony	Słabe strony	Szanse dla ochrony środowiska kulturowego	Zagrożenia dla ochrony środowiska kulturowego
jeden z dwóch zespołów kalwaryjskich w województwie pomorskim – Kalwaria Wielewska wraz z zespołem kościoła parafialnego	zły stan zachowania niektórych obiektów zabytkowych, spowodowany brakiem remontów lub ich wadliwym przeprowadzeniem	zwiększenie środków przeznaczanych na renowację i konserwację obiektów zabytkowych, szczególnie tych najbardziej zagrożonych	potencjalna groźba utraty części obiektów zabytkowych zagrożonych dewastacją, popadnięciem w ruinę, rozbiórką
cenne zespoły zabytkowe, m.in.: zespoły ruralistyczne Wiela, Przytarni, Wdzydz Tucholskich, Karsina zróżnicowany i atrakcyjny krajobraz, lasy pokrywające ponad 50% obszaru gminy, jeziora, w tym Wdzydze i Wielewskie obecność tradycji kaszubskiej	jeszcze zbyt mała wiedza potencjalnych turystów o wysokich walorach turystycznych i kulturowych gminy	zwiększenie wiedzy o walorach gminy wśród potencjalnych turystów szansą na zwiększenie roli turystyki w gospodarce gminy możliwość wykorzystania zasobów dziedzictwa kulturowego dla kształtowania lokalnej tożsamości	tendencja do modernizacji obiektów zabytkowych bez liczenia się z wartością oryginalnej substancji zabytkowej groźba nieprawidłowej parcelacji gruntów pod domki letniskowe

5. CELE I KIERUNKI DZIAŁANIA W ZAKRESIE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO NA LATA 2015 – 2019 DLA GMINY KARSIN

Na terenie gminy Karsin znajduje się prawie 200 zabytków nieruchomych włączonych do Gminnej Ewidencji Zabytków. Pewna ich część jest zaniedbana lub została przekształcona w sposób ograniczający ich wartość zabytkową. Polityka ochrony dziedzictwa kulturowego gminy powinna iść zatem w następujących kierunkach:

5.1. PRIORYTETY I CELE STRATEGICZNE

PRIORYTET 1. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania oraz poprawa i utrwalenie ładu przestrzennego zgodnie z zasadą dobrej kontynuacji

CEL STRATEGICZNY 1. Wykorzystanie środków prawnych dla poprawy ładu przestrzennego oraz stanu zachowania obiektów zabytkowych

CEL STRATEGICZNY 2. Finansowanie ze środków gminy działań związanych z ochroną zabytków

CEL STRATEGICZNY 3. Wspieranie inicjatyw sprzyjających ochronie zabytków

PRIORYTET 2. Wykorzystanie dziedzictwa kulturowego dla promocji turystycznej gminy i utrwalenia tożsamości lokalnej mieszkańców gminy

CEL STRATEGICZNY 4. Promocja dziedzictwa kulturowego gminy

CEL STRATEGICZNY 5. Umocnienie tożsamości lokalnej mieszkańców gminy

5.2. CELE I DZIAŁANIA USTALANE W PROGRAMIE OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY KARSIN NA LATA 2015 – 2019

5.2.1. CEL STRATEGICZNY 1 - WYKORZYSTANIE ŚRODKÓW PRAWNYCH DLA POPRAWY ŁADU PRZESTRZENNEGO ORAZ STANU ZACHOWANIA OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH

Działania wynikające z realizacji Celu Strategicznego 1 mają za zadanie wykorzystanie instrumentów prawnych, przewidzianych przez ustawy o ochronie zabytków oraz planowaniu przestrzennym, do ochrony dziedzictwa kulturowego Gminy.

CELE STRATEGICZNE	CELE OPERACYJNE	Działania	Terminarz Działań
CEL STRATEGICZNY 1. Wykorzystanie środków prawnych dla poprawy ładu przestrzennego oraz stanu zachowania obiektów zabytkowych	CEL OPERACYJNY 1. Wykorzystanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego i innych instrumentów planistycznych jako instrumentu przyczyniającego się do poprawy ładu przestrzennego gminy oraz ochrony zabytków	Działanie 1. Uchwalanie i aktualizacja miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla obszarów o wysokiej wartości środowiska kulturowego, uwzględniających kwestie ochrony środowiska kulturowego	sukcesywnie
		Działanie 2. Ujmowanie w decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego i decyzjach o warunkach zabudowy zapisów o ochronie obiektów i	sukcesywnie w miarę wydawania decyzji

		obszarów wpisanych do rejestru zabytków i gminnej ewidencji zabytków	
	CEL OPERACYJNY 2. Monitorowanie stanu zachowania zabytków oraz sporządzenie na tej podstawie zaktualizowanej Gminnej Ewidencji Zabytków i nowej edycji „Programu opieki nad zabytkami”	Działanie 3. Aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków w zakresie obiektów nieruchomych na podstawie oględzin w terenie	przed sporządzeniem nowej edycji „Programu opieki nad zabytkami” – wrzesień 2019 r.
		Działanie 4. Sporządzenie sprawozdania z realizacji „Programu opieki nad zabytkami”	do września 2017 r.
		Działanie 5. Sporządzenie następnej edycji „Programu opieki nad zabytkami”	wrzesień 2019 r.
	CEL OPERACYJNY 3. Współpraca z władzami konserwatorskimi w zakresie zabezpieczenia i objęcia ochroną prawną szczególnie wartościowych zabytków	Działanie 6. Współpraca przy opracowywaniu wniosków do Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o wpisanie najcenniejszych	sukcesywnie

		zabytków do rejestru zabytków	
		Działanie 7. Informowanie władz konserwatorskich o zagrożeniu budowli zabytkowych i ładu przestrzennego w gminie	sukcesywnie

5.2.2. CEL STRATEGICZNY 2 - FINANSOWANIE ZE ŚRODKÓW GMINY DZIAŁAŃ ZWIĄZANYCH Z OCHRONĄ ZABYTKÓW

W ramach Celu Strategicznego 2 ujęte są działania mające na celu wykorzystanie środków finansowych Gminy dla poprawy stanu substancji zabytkowej obiektów należących do Gminy, dofinansowanie prac remontowych/restauracyjnych wykonywanych przez właścicieli w obiektach (nienależących do Gminy) wpisanych do rejestru zabytków, zwolnienia z podatków od nieruchomości obiektów zabytkowych, działania na rzecz uporządkowania ulic, chodników, małej architektury.

CELE STRATEGICZNE	CELE OPERACYJNE	Działania	Terminarz Działań
CEL STRATEGICZNY 2. Finansowanie ze środków gminy działań związanych z ochroną zabytków	CEL OPERACYJNY 4. Dbałość o stan zachowania zabytków będących własnością gminy oraz pomoc w renowacji innych zabytków	Działanie 8. Remonty i restaurowanie obiektów zabytkowych będących własnością gminy, w sposób zgodny z zaleceniami konserwatorskimi	zgodnie z listą obiektów przewidzianych do remontu/ restaurowania załączaną do kolejnych sprawozdań
		Działanie 9. Dofinansowanie	sukcesywnie w miarę napływu

		remontów obiektów wpisanych do rejestru zabytków, zgodnie z uchwałą Rady Gminy	podań o dofinansowanie od właścicieli zabytków rejestrowych
		Działanie 10. Przyjęcie programu zwolnień od podatku od nieruchomości dla budynków włączonych do Gminnej Ewidencji Zabytków, pod warunkiem właściwego ich utrzymania i konserwacji	od września 2016 r.
	CEL OPERACYJNY 5. Porządkowanie przestrzeni publicznej	Działanie 11. porządkowanie ulic, chodników, małej architektury, szczególnie w obrębie zabytkowych układów przestrzennych, ekspozycja cenniejszych obiektów zabytkowych	zgodnie z planem prac załączanym do kolejnych sprawozdań

5.2.3. CEL STRATEGICZNY 3 - WSPIERANIE INICJATYW SPRZYJAJĄCYCH OCHRONIE ZABYTKÓW

Działania ujęte w ramach realizacji Celu Strategicznego 3 mają za zadanie wspieranie inicjatyw właścicieli nieruchomości zabytkowych, inwestorów, a także organizacji NGO, zmierzających do poprawy stanu obiektów zabytkowych.

CELE STRATEGICZNE	CELE OPERACYJNE	Działania	Terminarz Działań
CEL STRATEGICZNY 3. Wspieranie inicjatyw sprzyjających ochronie zabytków	CEL OPERACYJNY 6. Pomoc przy pozyskiwaniu środków budżetowych i unijnych przeznaczonych na remonty i restauracje obiektów zabytkowych	Działanie 12. Podjęcie starań o uzyskanie dotacji z funduszy ministerialnych i europejskich, przeznaczonych na remonty i restaurację obiektów zabytkowych	sukcesywnie
	CEL OPERACYJNY 7. Promocja adaptacji obiektów zabytkowych na obiekty o funkcji turystycznej i usługowej	Działanie 13. Stworzenie projektu polegającego na zapoznaniu właścicieli zabytków z możliwościami rozwinięcia własnej działalności gospodarczej w oparciu o posiadane nieruchomości zabytkowe	do września 2018 r.

5.2.4. CEL STRATEGICZNY 4 - PROMOCJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY

Działania wynikające z realizacji Celu Strategicznego 4 mają za zadanie promocję turystyczną gminy wśród jej mieszkańców, a także wśród potencjalnych turystów spoza gminy

CELE STRATEGICZNE	CELE OPERACYJNE	Działania	Terminarz Działań
CEL STRATEGICZNY 4. Promocja dziedzictwa kulturowego gminy	CEL OPERACYJNY 8. Publikacja materiałów promujących dziedzictwo kulturowe	Działanie 14. Opracowanie przewodnika ukazującego dziedzictwo historyczne gminy oraz eksponującego	do września 2017 r.

	gminy	zabytki, walory krajobrazowe gminy, a także promującego branżę turystyczną, hotelowa i gastronomiczną – we współpracy z zainteresowanymi podmiotami	
		Działanie 15. Publikacja przewodnika na stronach internetowych gminy	do września 2017 r.
		Działanie 16. Wydanie przewodnika w formie papierowej	do września 2018 r.
		Działanie 17. Wspieranie wydawnictw związanych z historią gminy oraz ochroną dóbr kultury	sukcesywnie
		Działanie 18. Rozbudowa tematyki związanej z dziedzictwem kulturowym na portalu gminnym	sukcesywnie
		Działanie 19. Promocja dziedzictwa kulturowego w mediach	sukcesywnie

5.2.5. CEL STRATEGICZNY 5 - UMOCNIE NIE TOŻSAMOŚCI LOKALNEJ MIESZKAŃCÓW GMINY

Działania zgrupowane w ramach Celu strategicznego 5 mają na celu umocnienie tożsamości lokalnej mieszkańców gminy poprzez ugruntowanie znajomości historii regionu, ukazanie jego atrakcyjności.

CELE STRATEGICZNE	CELE OPERACYJNE	Działania	Terminarz Działań
CEL STRATEGICZNY 5. Umocnienie tożsamości lokalnej mieszkańców gminy	CEL OPERACYJNY 9. Zwiększenie świadomości wspólnoty poprzez identyfikację mieszkańców z historią i dziedzictwem kulturowym miasta	Działanie 20. Wprowadzenie do programów szkolnych elementów wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym z wykorzystaniem dostępnych publikacji	od września 2018 r.
		Działanie 21. Wprowadzanie do programu imprez masowych oraz wystaw organizowanych w gminie elementów umacniających poczucie identyfikacji z historią i dziedzictwem kulturowym miasta	sukcesywnie

5.3. FINANSOWANIE REALIZACJI „PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI”

Gmina będzie finansowała wykonanie następujących działań przewidzianych w „Programie opieki nad zabytkami” na lata 2014-19:

Działanie 3. Aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków w zakresie obiektów nieruchomych na podstawie oględzin w terenie

Działanie 5. Sporządzenie następnej edycji „Programu opieki nad zabytkami”

Działanie 8. Remonty i restaurowanie obiektów zabytkowych będących własnością gminy, w sposób zgodny z zaleceniami konserwatorskimi

Działanie 9. Dofinansowanie remontów obiektów wpisanych do rejestru zabytków, zgodnie z uchwałą Rady Gminy

Działanie 10. Przyjęcie programu zwolnień od podatku od nieruchomości dla budynków włączonych do Gminnej Ewidencji Zabytków, pod warunkiem właściwego ich utrzymania i konserwacji

Działanie 11. porządkowanie ulic, chodników, małej architektury, szczególnie w obrębie zabytkowych układów przestrzennych, ekspozycja cenniejszych obiektów zabytkowych

Działanie 14. Opracowanie przewodnika ukazującego dziedzictwo historyczne gminy oraz eksponującego zabytki, walory krajobrazowe gminy, a także promującego branżę turystyczną, hotelową i gastronomiczną – we współpracy z zainteresowanymi podmiotami

Działanie 16. Wydanie przewodnika w formie papierowej

Działanie 17. Wspieranie wydawnictw związanych z historią gminy oraz ochroną dóbr kultury

5.4. MONITORING REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zgodnie z Ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, wójt/burmistrz/prezydent ma obowiązek sporządzania, co dwa lata sprawozdań z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami i przedstawiania go do akceptacji przez Radę Gminy.

Wyniki osiągnięte przy realizacji Programu Opieki nad Zabytkami powinny być oceniane na podstawie stopnia realizacji działań wyszczególnionych powyżej.

5.5. INSTRUMENTARIUM GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

5.5.1. INSTRUMENTY PRAWNE

- 1) przepisy ustawowe
- 2) programy określające politykę państwa i województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego.
- 3) miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego;
- 4) wynikające z przepisów ustawowych dokumenty wydawane przez wojewódzkiego konserwatora zabytków;

5.5.2. INSTRUMENTY KOORDYNACJI

- 1) strategia rozwoju gminy;
- 2) plany rozwoju lokalnego;
- 3) programy rozwoju infrastruktury gminy;
- 4) programy ochrony środowiska przyrodniczego;
- 5) programy prac konserwatorskich;
- 6) studia i analizy, koncepcje;
- 7) plany rewitalizacji;
- 8) umowy i porozumienia;
- 9) kontrakty;
- 10) prowadzenie instytucji, w tym tworzenie podmiotów prawnych;
- 11) współpraca z wojewódzkim konserwatorem zabytków
- 12) współpraca z sąsiednimi samorządami w celu wypracowania wspólnej polityki ochrony środowiska kulturowego i przyrodniczego
- 13) współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi;
- 14) współpraca z diecezją w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.

5.5.3. INSTRUMENTY FINANSOWE

- 1) dotacje;
- 2) subwencje;
- 3) dofinansowania;
- 4) nagrody;
- 5) zachęty finansowe;
- 6) zbiórki społeczne;
- 7) programy operacyjne uwzględniające finansowanie z funduszy Wspólnoty Europejskiej.

5.5.4. INSTRUMENTY SPOŁECZNE

- 1) pozyskanie poparcia społecznego na rzecz ochrony środowiska kulturowego;
- 2) edukacja kulturowa;
- 3) informacja nt. znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju gminy;
- 4) współdziałanie z organizacjami społecznymi;

5.5.5. INSTRUMENTY KONTROLNE

- 1) monitoring stanu środowiska kulturowego.
- 2) aktualizacja bazy danych geodezji i gospodarki gruntami, infrastruktury technicznej, stanu zagospodarowania przestrzennego gminy, stanów technicznych obiektów zabytkowych, poziomu bezrobocia;